

4384

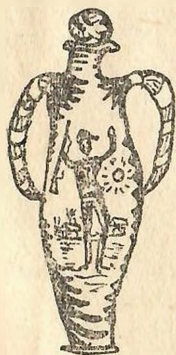
886-94

21.163.41-94

2/24
R/88

R/02

МИОДРА
СТОЈАНОВИЋ
КОЛЕ

МАЛО ЦРНИЋЕ

БЕЛИ МАИН У ДОЛИНИ

1966.

ПОЖАРЕВАЦ

Издање: „БРАНИЧЕВО“

бр 619

Лектор и коректор
ЈОВО КУКУРИЋ

Значајна, можда у овом тренутку још неоцењива акција, која десетину година налази ентузијасте у свим крајевима Србије, предочила нам је у рукопису Миодрага Стојановића, један резултат не само вредан пажње и специјализованог интересовања историчара социјалистичке револуције, већ и дело које попуњава једну давно почену празнину историјско етнографског проучавања нашег краја.

Прихватајући се обимног и не тако лаког задатка, да на, релативно малом броју страница, сажме и прикаже бит прогресивног друштвено-политичког развоја једног малог насеља у долини Млаве, Стојановић је, хроником о Малом Црнићу, без великих научних и литерарних претензија, успео да своја хтења доведе до краја. Пружио нам је могућност да сагледамо стишко село са свих значајнијих страна, како његов развој, тако и друштвене прилике из блиске прошлости читавог краја. Читајући странице ове хронике упознајемо се исто тако с далеком прошлошћу, практично са самим настанком насеља, као и с оним што нам живо и упечатљиво аутор приповеда о последњем рату. Сама чињеница повезивања етнографско историјских факата, не у жељи да она послуже једино као предиспозиција, чинило је задатак писца веома сложеним и тешким. Међутим, стрпљивим радом на откривању значајних, а тако брзо заборањених чињеница, аутор је остварио, у својим могућностима, оно што је и желео. Добили смо хронику једног стишког села, одсликану у целини, са свим оним елементима које једна хроника ове врсте захтева.

Настојећи да срж рукописа буде друштвено политичка историја, Стојановић равномерно уочава и презентира догађаје, одређујући сваком оно место које оно у историји једног оваквог локалитета треба и да заузме. Једном, скоро несхватљивом мером (за историчара аматера) запажа он суштину збивања и тако их презентира да се читаоцу не може наметнути мисао о некој другачијој композицији. У овој хроници нашли су своје место и носиоци политичких акција с почетка овог века, исто онако као и политикантски субјекти старе Југославије. Осветљени су у потпуности патриотски дух

и борбеност народа овог краја како у првом светском рату тако и у току народнослободилачке борбе. Нарочито у овом другом аспекту — модус селекције дошао је до пуног изражаја, иако је, уочљива тенденција, да период социјалистичке револуције буде доминантан. Али, како се друштвено политичка кретања, револуционарни покрети, не јављају сами по себи, већ као што и све појаве у друштвеним збивањима имају своје логичне узроке, своју предисторију, тако се и у овој хроници та развојна нит револуционарних хтења усчава и презентира. Приказујући нам тако револуцију у М. Црнићу, аутор нам директно сугерира да нимало није изненађујуће што у социјалистичкој револуцији, грађеној како на прогресивном радничком покрету, тако и на исконском патриотизму људи наше земље, налазе своје место све свесне снаге било из које класне структуре потицале. Хроничар нас упознаје са тиме, баш као што нам верно и упечатљиво описује ликове и јунаке ослободилачке борбе.

У том је једна од најзанимљивијих особина ове хронике која тако превазилази ограничени локални значај и постаје својеврсни допринос изучавању историјске, у првом реду револуционарно-социјалистичке прошлости читавог овог краја. Читаоцу из Малог Црнића биће то драга лектура, а историографу значајан документ. Међутим, значај ове хронике не исцрпљује се само тиме. Једно млавско село нашло се данас први пут у прилици да сагледа своју прошлост. Ова хроника омогућиће му не само да ода дужну почит прошлим генерацијама, или да патриотском социјалистичком мишљу загреје нова покољења, већ да на примеру своје историје учртава путеве сопствене будућности, тражи начина и могућности, као што су то чиниле раније генерације и генерације у долини Млаве, да превазилази савременост, преошћује друштвене и професионалне разлике и крчи стазе лепшој и срећнијој будућности.

Александар — Саша Марковић

ПРВИ ДЕО

ПОЛОЖАЈ

Мало Црниће лежи у долини Млаве. Река Млава дели село на два приближно једнака дела: Горњу малу (која се протеже између Млаве и пута првог реда Пожаревац—Петровац) и Доњу малу, (која се налази на западној обали реке).

Горњу малу сачињавају мањи делови као Влашка мала, Циганска мала, Сврбаја, делови поред друма, Сопоћанска мала и други безимени делови поред мањих сокака. У подножју стишке терасе на неколико места извире хладна и бистра вода, која снабдева извор Топлик и поток Славовац, бару Сврбају и један безимени поток који тече кроз Влашку малу, где су остаци напуштеног Млавиног корита. У време налог топљења снега или изузетно великих и дуготрајнијих киша, већи део ове Мале бива поплављен. У овом делу села, до краја другог светског рата, налазиле су се школа, црква, вадруга са продавницом, општина и кафана.

Доњу малу, поред централног дела сачињавају још Скокићки мала, колонија млина и неколико безимених делова око мањих сокака. Знатан део Доње мале је такође водопаван. У овом делу села до краја другог светског рата налазили су се млин са послишним просторијама, кантином и продавницом хлеба, два дућана, жандармериска станица и жељезничка станица.

Железничка пруга уског колосека Пожаревац—Петровац додирује село с јужне стране. Пуштена је у саобраћај 1910. године. Преко Млаве и Орловаче подигнути су гвоздени мостови. Од железничке станице одваја се индустријски колосек за млин.

Од млина до пута Пожаревац—Петровац, кроз село води добар поплочани пут, који је уствари главна саобраћајница села.

Землорадња је основна грана привреде.

Најплодније пољопривредно земљиште налази се у Стигу. Стишкуну терасу у атару села пресецају својим долиницама Обрш. ки поток (на граници према Батуши) и Славовац, чије воде оти. чу поточићем из Топлика. Плодно је земљиште и у долини Млаве и Орловаче. Добри виногради се налазе на стишкој зарав. ни према Обршком потоку и долини Млаве, али их има и на по. брћу између Млаве и Мораве на Батушком брду, Садови и Би. теклијама.

Од Пожаревца село је удаљено 12 километара у југоисточ. ном правцу. До села се долази путем првог реда Пожаревац—Петровац и железничком пругом уског колосека.

Гробље се налази поред пута Пожаревац—Петровац према Стигу.

Границе атара Малог Црнића: са севера Велико Црниће, са запада Крављи До и Топоница, са југа Батуша и са истока Божевац и Шапине.

ПОДАЦИ О ИМЕНУ И НАСТАНКУ

Ни Раваничка повеља (1381 год.), ни Горњачка повеља из истог периода, не пружају податке који би указивали на посто. јање села у средњем веку.

Први помен насеља под називом Горње Црниће налазимо у турском тефтеру Смедеревског санџака из 1540—42. године.¹⁾ У овом тефтеру садржани су: попис оружја, ратног прибора и материјала у градским утврђењима Куличу, Раму и Голупцу, затим по. пис прихода из ових вароши и Ресаве, број становника у насе. љима који су ослобођени од пореза и, најпосле, списак насеља највећег дела млавског краја са пописом броја домова, прихода од тих насеља и властицама становника неких насеља. Забеле. жено је да у градовима има Цигана на пр. у Раму 15 градских Цигана — свирача и 6 Цигана — ковача „који чине услугу држав. ној благајни и иначе и зато су ослобођени порезе“.²⁾

У овом тефтеру наведени су називи 96 насеља поименично из млавског краја, а 33 насеља са 494 дома збирно без навођења имена насеља.

1) Приказ овог тефтера је изашао у издању Мађарске академије наука 1886 и 1890 го. дине а приказ на српском језику у чланку „Белешке о Србији у XVI веку као је др. Д. Ј. Поповић у зборнику „Шумадија у прошлости и садашњости“ од 1932 године.

2) Исто

У списку појединачно наведених насеља налазимо и Горње Црниће са 25 домова, 66 неожењених и неударних становника и 1 удовцем. Даље, налазимо имена Батуше са 26 домова и 1 удовцем, Калишта са 60 домова, 15 неожењених и неударних становника и 1 удовцем. (Калиште је било највеће насеље у читавом млавском крају), Кулу са 25 домова, 7 неожењених и неударних становника, Брадачу са 12 домова, 2 неожењена и неударна становника, Божевац са 9 домова, 5 неожењених и неударних и 1 удовцем. Помињу се такође Црњенац, Рашанац и друга а и Аљудово уз које је забележено: „Пошто је ово место врло опасно и несигурно, становници су ослобођени од ванредних терета и грађења тврђава, а место тога обавезни су да плаћају порез као тимариоти“ (царски поседаи):

Овај податак о насељу Горње Црниће упућује да би оно могло да постоји и у српској средњовековној држави, а чињеница да то насеље није обухваћено у Раваничкој и Горњачкој пописи, говори пре у прилог томе да за то није било интереса.

Касније, помен села под именом Црниће, као насељеног места, јавља се у време аустријске окупације ових крајева у периоду од 1718.—1739. године. Аустријанци су током своје окупације извршили неколико пописа становништва. Приликом четвртог пописа (1735 год.) дошли су до податка да Пожаревац има 230 домова, али да пожаревачкој општини припадају још и Бубушинац, Драговац, Дубравица, Бириковац, Царина и Црниће, те је у свему Пожаревац имао 390 домова. Од насеља из ближе околине помињу се Батуша, Брадача, Рашанац као и Врбница, али као ненасељено место.

Упоредивши податке из тефтера из 1540—42 године са пописима из времена аустријске окупације Србије (1718—1739) види се да је овај крај био далеко боље настањен под Турцима у 16 веку него под Аустријом у 18 веку. Док је 1540—42 године млавски крај имао 2.183 дома, дотле су за време аустријске окупације 1721 године, Пожаревачка и Смедеревска нахија заједно имале 1.127 домова. Од 96 забележених насеља у 1540—42 у млавском крају, године 1732 налазимо само 17 насеља.

Објашњење ове чињенице може да буде у томе што су ови крајеви у 17. и 18. веку били поприште честих сукоба између Турака и Аустрије.

Помен насеља под именом Мало Црниће је каснијег датума. У попису 1820. године међу насељима Пожаревачке нахије

нема још насеља са називом Мало Црниће. Међутим у материјална пописа 1826. године међу насељима у Пожаревачкој нахији налази се насеље под именом Мало Црниће⁴⁾. У раду Јелене Недељковић — Пипер „Историја пожаревачког краја од 1815—1839 године“ наводи се да је „Државна воденица била у Малом Црнићу у срезу моравском на Млави“.

Ови подаци и сачувано усмено предање о настанку Малог Црнића указују да би село могло настати негде крајем 18. века, у време великих метежа и поремећаја у тадашњој турској царевини. По предању а и историјски утврђеним чињеницама, Пожаревац је крајем 18. века постао упориште јаничарске војске за борбу против легалне турске власти. Сукоби јаничара и регуларне турске војске у овом крају нису били ретки. У њима је вероватно често страдало и насеље Црниће, које се налазило поред друма. Да би се сачувао од пустошења и уништења један део становника се склонио из свог ранијег насеља у шумовити, мочварни и тешко приступачан део Млавске долине, између Млаве и Орловаче. Становници своје село назваше Мало Црниће, за разлику од старијег и већег — Великог Црнића.

У селу постоји веома распрострањено веровање да је село веома старо и да је првобитно имало назив Белиће. До измене имена дошло је на жељу самих сељака. После једне епидемије куге, која је скоро опустошила село, оно ће се назвати Црниће а потом Мало Црниће, за разлику од Великог Црнића које је било нешто веће. Ово предање се не може прихватити као историјски тачно.

ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА

Првобитно се Мало Црниће налазило у Доњој мали. Горња мала је настала касније, досељавањем са стране или насељавањем одељених чланова староседелачких породица из Доње мале.

Према сачуваним предањима о пореклу појединих породица у Малом Црнићу могло се утврдити да су староседеоци следеће породице: Стојићевићи (6 кућа), Доњомалци — Живковићи и

4) Прве податке о људима из М. Црнића налазимо у судским пресудама наведеним у књизи Стевана Максимовића: „Суђења у Кнежевини Србији пре писаних закона — Из архива пожаревачког магистрата“ (издање 1898) и Тефтеру „мјесаније“ Милутина Павловића „Шпика“ из Пожаревца, у коме су као дужници уведени Милоје и Стеван Јовчић из Малог Црнића.

др. (18 кућа), Куручевићи (10 кућа) и Лазићи—Лиле Лазаревог (3 куће). Све ове породице су биле првобитно насељене у Доњој мали. Сада се Лазићи и део Куручевића налазе у Горњој мали.

Већи број породица у Малом Црнићу потиче од досељеника од којих је већина дошла у првој половини 19. века. Већина досељеника је раније живела у тадашњој Турској или другим крајевима Србије. Но било их је и из околних места. Српска управа је парочито радо прихватала избеглице из Турске и др. и у великом броју их је насељавала у тадашњој плодној а слабо насељеној Пожаревачкој нахији, па и у Малом Црнићу. Необрађене и незаузете земље у селу је било доста, те насељавање досељеника није представљало проблем. Досељенику се једноставно одређивао незаузети потес у коме је он сам обележавањем запоседао земљу колико му је требало.

Од радних досељеника најбројнији су Скокићи. Они потичу са Косова (22 куће). Насељени су левом страном Млаве, према манаџу. Сопођани из Санџака (5 кућа) су насељени десном страном Млаве. Испод пута Пожаревац—Петровац и према Великом Црнићу, у Влашкој мали насељени су Власи (18 кућа), махом из Шарбановца и Крајине. Они су се посрбили и до почетка овог века изгубили потпуно језик, тако да на њихово порекло указује предање и име Маале. Десетак кућа воде порекло од других досељеника из Крајине, а 6 кућа од Бугара итд.

Цигани (31 кућа) су присилно насељени око 1868 године са Битекалџа, код садашње Великоцрнићке станице, где су до тада живели под чергама. Насељени су у садашњој Циганској мали на малом, подводном и нездравом терену. Били су принуђени на сиротовање и привикавање на живот у сталном насељу, у средини која их је нерадо примала и прихватила. Последњих деценија као радници и трговци су економски ојачали. Говоре цигански и српски. Цигански уче као матерњи језик а српски нешто касније.

Од осталих, досељеника има из Смољинца (7 кућа), Куле (8 кућа) Каланџа (6 кућа), Божевца (4 куће) итд. Процес досељавања траје до данашњих дана.

Бајалони су у Мало Црниће дошли 1869 године, пошто су постан власници воденице. Они су пореклом из Литомишља у Чешкој. Данас више не живе у Малом Црнићу.

Упоредо са проширењем млина развијала се и колонија. Стручни радници су скоро искључиво долазили из Аустроугарске, највише Чеха и Словака. Прости радници у млину и рабације били су из села и пасивних крајева Србије. Интересантно је да су становници колоније свој боравак у Малом Црнићу сматрали при-

временим и са престанком посла, или услед других узрока, напуштали су Мало Црниће. Свега неколико породица радника остало је овде стално да живи.

Ван колоније скоро сво становништво бавило се земљорадњом. Било је само неколико занатлија (ковача, столара и кожувара). Сиромашни сељаци су налазили посла у млину на разним сталним и сезонским пословима а по изградњи железнице и на одржавању пруге.

МЛИН И СЕЛО

У турско доба воденица у Жевцу је припадала тројници власника: Србину и Турчину из Пожареваца и сељаку из Касидола. После успешно изведеног Другог српског устанка 1815 године, кнез Милош откупи воденицу од власника из Пожареваца, али му се трећи сувласник, по имену Жиле из Касидола, успротиви и не хтеде продати свој део. Тек после много заплета, кнез Милош откупи целу воденицу. После пада Милоша Обреновића воденица постаде државна.

У време када су је Бајлони откупили (1869. године) за 2.500 дуката, била је то обична воденица на Млави са 6 каменова.

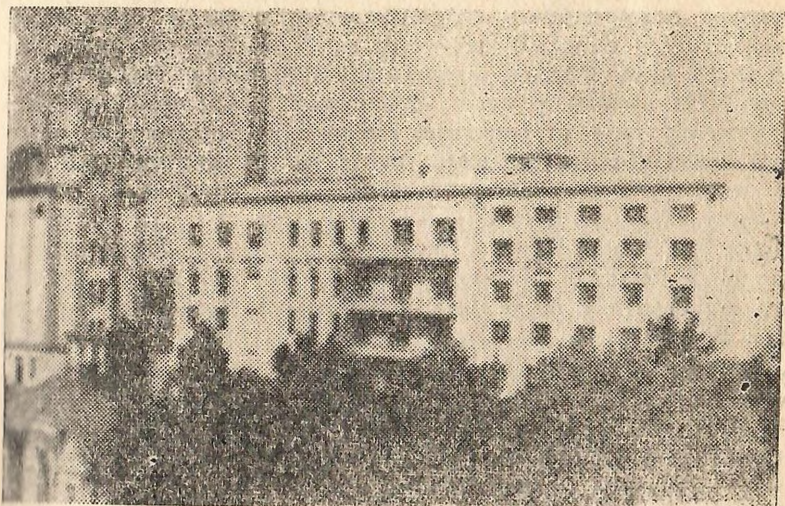
Бајлони су уложили знатна средства да би природна богатства Стига и Млаве што боље искористили. Уствари они су били извозници аустроуграског капитала у тадашњу Србију. На место старе воденице, Бајлони су, почев од 1871. године, саградили петоспратни млин на ваљке који је ускоро, 1874. године уз погон на воду, добио и погон на пару.

За набавку житарица Бајлони су се ослањали првенствено на Стиг и Млаву. Најјачи произвођач житарица је било село Божевац. Према писању Милана Б. Милићевића само је из Божевца продавано Бајлонијевима до 500.000 ока житарица или око 60 вагона годишње.

То је било велико предузеће са многобројним стовариштима у Србији и тесним везама са продуктним берзама за промет житарица у Бечу и Пешти.

Упоредо са изградњом млина изграђени су: складишта, административна зграда, кућа на спрату за власнике, кућа за управника, кантина, продавница и колонија за смештај радника. У колонији је крајем 19. века становало око 200 радника и чланова

њихових породица. Радило се у две смене. Највећи део радника је радио на тешким и грубим пословима у млину или на превозу брашна до скела на Морави или до железнице. За превоз је коришћено преко 50 рабацијских кола.

Млин у Малом Црнићу

Чиставим радом на изградњи, вођењу послова, набавци жи-
терица, транспорту и пласману брашна, управљао је Антоније, син
павелска фирме Игњата Бајлонија. По Антонијевој смрти 1900 го-
дине послове је преузео његов син Јарослав. Они су живели у Ма-
лом Црнићу све време. По смрти Јарослава, почев од 1923 године,
млин се управљао преко добро плаћених управника.

Капацитет млина је временом и повећаван. После извршене
генералне оправке 1903. године капацитет млина је повећан на 6
вагона мељаве за 24 часа, поред сељачке мељаве. Када је тај млин
пожаром до темеља уништен у 1921. години, изграђен је до 1923
године велики експортни млин са силосом, капацитета 11 вагона
мељаве за 24 часа и мали млин за потребе сељачке мељаве капа-
цитета 3 вагона за 24 часа. Млин је имао парни погон и помоћ-
ну турбину. Експортни млин је радио непрекидно до 1926 године
и за тога, у недостатку сировина, млеко је према поручбинама,
најчешће за војску.

До другог светског рата Бајлони су имали крупно пољопривредно газдинство на 130 хектара плодне земље, које је, узорно вођено, нарочито до избијања велике кризе. (1929—1931).

Кас богати индустријалци Бајлони су имали бројне везе у ближој и даљој околини. Старали су се да тај углед повећају. Отворили су и помагали четворогодишњу основну школу у селу која је отпочела са радом школске 1885/1886 године. Подигли су и цркву (1892 године) у чисто српско-византијском стилу чија је унутрашњост складно украшена иконама и фрескама од уметничке вредности. До отварања школе у селу писменост, и она основна, била је велика реткост. Они који су желели да заврше основно школовање, а ти су били ретки, морали су да иду у Салаковац или Велико Црниће, где су школе отворене нешто раније. Бајлони су били по политичкој припадности пре првог светског рата — либерали, а после њега — демократи. Економски снажни, имали су утицаја на политичке прилике у околини. У самом селу су натеривали раднике да гласају за кандидате које су они наметали и тако имали пресудног утицаја на изборне резултате.

У периоду између два рата старали су се да од млина створе упориште реакционара. За чиновнике су доводили руске емигранте — белогардејце. Уз њихову помоћ и настојање створена је жан-дармеријска станица 1920 године. Стално су се бринули да међу раднике не продру идеје напредног радничког покрета. Све оне, за које се појави сумња о припадности напредном покрету, отпуштали су са посла. Ипак у тим настојањима нису у потпуности успели. Пред други светски рат за управника млина је дошао Драгомир Милетић, који је припадао демократској политичкој странци. Његова ћерка Вера и син Михајло били су активисти у напредном покрету и за време свог боравка у селу, вршили су снажан утицај, првенствено на млађе раднике у млину, на усвајању напредних идеја. Они су допринели да дође до ближих упознавања и сарадње напредних људи, претежно омладине из села са напредним људима и омладином из Пожаревца.

УТИЦАЈИ ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА ДО I СВЕТСКОГ РАТА

Утицаји грађевинских партија — либералне, напредњачке и радикалне — јаче се осећају у селу деведесетих година прошлог века. Странке су се, у складу са општим политичким приликама

у земљи, често смењивале на власти. Оштри страначки сукоби добијали су у јачини током изборних кампања за скупштинске представнике и локалне органе управе.

У том времену истакнути припадници либерарне странке су: Јарослав Бајлони, Јован Стојићевић, Михајло Живковић и Младен Шић — Дема.

Богољуб Николић — Бога, Живојин Станојевић — Пува и Пасилије Стојадиновић — Чарапан су били истакнутији припадници напредњачке странке у селу.

Истакнути радикали били су Илија Миленковић, деловођа, Радоран Вучковић, Живан Рајић и Бока Здравковић.

У овом периоду долази и до појаве првих социјалиста у селу. Најпознатији пропагатор социјалистичких идеја у селу био је Милош Стојићевић (1853—1928) Социјалистичке идеје и основе марксизма могли су да прихвате само писменији људи у селу. Таквих људи у том времену било је мало. Због тога се утицај странке доста лагано ширио и то скоро искључиво на младе, школоване или уопште начитане људе.

Милош Стојићевић је био један од најближих сарадника Цветка Павловића (1854—1927) из Великог Села, најзаслужнијег човека у читавом крају за продирање социјалистичких идеја. Цветко и Милош су сарађивали веома тесно и са Васом Пелатићем. По оснивању Српске социјалдемократске странке они су јој приступили и спроводили њену политику на селу.

Напредна радничка штампа тога времена бележи учешће сељаци на првوماјској прослави у Пожаревцу 1904. Међу њима је био и сељака из Малог Црнића. Ове прославе су се одржавале свеке године уз све масовније учешће сељака све до почетка I светског рата. Највећи број социјалдемократских манифестација одржан је у Заови. Сељаци су одлазили на те прославе под црвеним заставама певајући Марсељезу и борбене радничке песме.⁵⁾

Радничка штампа бележи штрајк који је у марту 1911 године избио у Малом Црнићу. У штрајку је учествовало 100 радника мањин Бајлони, највећим делом неквалификованих, пошто су квалификовани радници били одлично плаћени и махом странци. Радници су тражили осмосатни радни дан, радничке књижице

⁵⁾ Триво Ђивадиновић: „Раднички покрет у Пожаревцу и срезу пожаревачком до Првог светског рата.“

ради каснијег регулсања радничких пензија и бесплатну доделу по 1 килограм хлеба сваком раднику. Штрајк није у потпуности успео због нејединствености, недостатка потпоре квалификованих радника и демагошког утицаја власника. Једино што се остварило у овом штрајку било је добијање радничких књижица, које је радницима поделио лично власник.

Видан напредак Српске социјалдемократске странке у овом крају осетио се пред I светски рат, када је у Пожаревац дошао Триша Кацлеровић, млади и енергични адвокатски приправник.

На збору који је организовала Српска социјалдемократска странка у априлу 1911 године био је присутан, поред осталих, и велики број сељака из Великог Села и Малог Црнића. Они су на страпачки збор дошли са црвеним заставама. На збору је говорио члан управе странке Лука Павићевић. Он је поздравно сељаке који су вољни да се раме уз раме са радничком класом боре за социјализам. Био је то први масовни додир Српске социјалдемократске странке са сељаштвом овога краја.

Ценећи резултате у предизборној делатности, на свом ванредном конгресу одржаном у фебруару 1912 године Српска социјалдемократска странка донела је одлуку о учешћу на изборима и постављању кандидата по селима.

Прва окружна листа Српске социјалдемократске странке потврђена је 24. фебруара 1912. године. На њој су се налазили Триша Кацлеровић, адв. приправник, Цветко Павловић из Великог Села, Миливоје Јовановић из Жабара, Станојло Стојићевић из Малог Црнића и други. На изборима Странка је добила 4.723 гласа и тиме стекла право на једног посланика. У срезу пожаревачком добила је укупно 1.162 гласа. Не зна се колико је гласова добила Странка у Малом Црнићу на овим изборима, чак ни по сећањима савременика, којих додуше има мало у животу. Даљи успон Странке прекинут је Балканским ратовима.

РАТОВИ 1912.—1918. ГОДИНЕ

У јесен 1912. године отпочео је Балкански рат са Турцима. Војни обвезници су били мобилисани и распоређени у јединицама Дунавске и Шумадијске дивизије и другим специјализованим је-

дипцима српске војске. Они су учествовали у многим бојевима до ослобођења земље. Борећи се за слободу земље многи Малоцрнцићани оставили су своје животе широм Балканског полуострва.

На Куманову, Бакарном гуну и пред Једренем оставили су своје животе: Радојко Миладиновић, Јеремија Милутиновић, Милован Стевић, Илија Стојадиновић и Стојан Милојковић.

На ретким буквама и положајима код Криве Паланке у Македонији у борбама против Бутара 1913. године погинули су: Танасије Станојевић, каплар, Стојан Драгуљевић, Добросав Николић, и Милија Стевић.

У борбама против аустроугарске војске у Западној Србији погинули су или подлегли болестима у 1914. години: Матеја Вељковић, наредник, Божидар Јовановић, Радојко Здравковић, каплар, Божидар С. Милошевић, Танасије Златковић, Стојан Томић, Живота Дипић, Танасије Ристић, Божидар Милошевић, Стојан Танић, Живан Стевић, Огњан Милић, Борисав Ивић, Петар Милић, Божидар Живковић, Живан Милић, Раденко Милошевић и Живојин Пантић.

У борбама против удружених снага Аустроугарске, Немачке и Бугарске и приликом повлачења кроз Албанију 1915. године погинули су и умрли од напора: Стеван Ранковић, рез. поручник, Милослав Николић, Радосав Мирковић, поднаредник; Андреја Вељковић, Светозар Десимировић, лекар, Сава Милошевић, Станко Ивановић, Михајло Стојићевић, Живота Лазић и Живко Миленић.

Од последица исцрпљености после преласка Албаније умрли и погинули у борбама на Солунском фронту 1916. године: Милош Живковић, Јеврем Милојковић, Милан Борђевић, Радован Дипић, Живко Мирковић, п. наредник, Богдан Драгуљевић, Милово Танић, Цветко Митић, Божидар Перић, Илија Ивић, Милан Милојковић и Цвеја Милић.

У борбама 1917. године на Солунском фронту погинуо је Борисав Лазић а 1918 године Миливоје Максић.

Иако су то тешке жртве релативно малог села дате за слободу домовине. Укупно је погинуо и умро 51 борац. Ретке су биле куће у Милом Црнцићу из којих није било жртва.

Само село Мало Црниће било је окупирано од Немаца 20 октобра 1915. године. Почев од 9. октобра 1915. године трупе немачких армија, којима је командовао фелдмаршал фон Макензен почеле су да форсирају Дунав. После упорних и крвавих борби у Стигу, који су бранили делови 9. пешадијског пука Дунавске дивизије, 107. пруска пешадијска дивизија је заустаљена код Растића, на атару између Малог и Великог Црнића и одбачена из Салаковца и В. Црнића. Успех је био кратког века, па су Немци наставили своје напредовање. Нов отпор је организован у атару М. Црнића, у виноградима изнад Обршког потока. Немачки положаји су били на Божевачком путу. На овим положајима је 4. батаљон 9. пука, у коме је било много Малоцрнићана, пружио снажан отпор и успео да задржи немачко напредовање за 24 часа. После тога српске снаге су се повукле на положаје према Бубњу и Црленцу на којима је непријатељ задржан даља два дана. Овде су борбе биле нарочито кржаве и положаји су мењани и по 7 пута. По признању самих Немаца, они су у овим борбама победили само захваљујући пустошном дејству своје артиљерије, коју Срби скоро да нису ни имали. Приликом ових борби положаје на Будином Брду, на побрћу између Млаве и Мораве, држали су делови Шумадијске дивизије. Пре одступања Срби су дигли у ваздух железнички мост на Орловачи.

Неколико дана по окупацији Малог Црнића у кући Бајло нија сместио се штаб фон Макензена. Но Немци су се кратко време задржали у селу. Почетком 1916. године у село као окупатори долазе Бугари.

Бугарска окупација је трајала скоро до ослобођења 1918. године. Била је изузетно тешка народу због честих кулучења, реквизиција, преметачина, интернација и провинцистичке политике. Овдашњи Срби једноставно су проглашени Моравским Бугарима. Сваки отпор и неслагање су у крви угушивани. У селима су фактичку власт вршили бугарске комите, који су уносили страх и трепет у становништво. Седиште њиховог војводе Муржева било је у Топоници. Он је водио честе борбе са српским одметницима из околних села, спаљивао и уништавао њихове куће.

Мало Црниће је ослобођено у октобру 1918. године, после 3. године окупације. Ослободиле су га српске и француске групе гонећи непријатеља у повлачењу од Солунског фронта.

Нешто касније, током 1919. и 1920. године пристизали су демобилисани ратници. Враћали су се својим кућама и мирном раду прослављени ратници многих бојева. Шездесет и један борац постао је носилац Албанске споменице. Ево имена носилаца те споменице, припадника Дунавске дивизије:

1. Миливоје Стојићевић, капетан I класе, 2. Глигорџе Ранковић, капетан I класе, 3. Радивоје Куљански Ивић, поручник, 4. Стеван Миленковић, поднаредник, 5. Александар Ивић, поднаредник митраљеског одељења, 6. Богдан Цвејић, борац, 7. Александар Лазић, борац, 8. Стојан Лазић, борац, 9. Милош Станисављевић, борац, 10. Драгутин Мирковић, борац, 11. Живота Перић, борац, 12. Бранко Мирковић, пионир, 13. Радован Живановић, борац, 14. Огњан Живуловић, борац, 15. Милош Петровић, борац, 16. Живота Васиљевић, борац, 17. Светозар Миладиновић, борац, 18. Милан Стојимировић, борац, 19. Радивоје Стојићевић борац, 20. Илација Лазић, борац, II позив, 21. Војислав Слава Живковић, пионир, 22. Живота Марковић, борац, III позив, 23. Сава Милошевић, артиљерац, 24. Михаило Милошевић, болничар, 25. Милутин Мита Рајић, пекар, 26. Милован Стевић, пекар, 27. Алекса Максић, борац, III позив, 28. Јован Живковић, поднаредник у комори, 29. Радован Стевић, коњаник, 30. Драгољуб Стојановић, коњаник, 31. Петар Живковић, коњаник, 32. Цветко Живковић, коњаник, 33. Јован Живуловић, пионир, 34. Михајло Николић, артиљерац, 35. Војислав Вучковић, артиљерац, 36. Милић Петровић, арт. наредник, 37. Стеван Стокић, наредник III позива, 38. Славко Мулин Стевић, артиљерац, 39. Цветко Стојадиновић, комора, 40. Милан Катин Јовановић, поручник, 41. Драгољуб Ивић, борац, 42. Живојин Стојићевић, комора, 43. Василије Мишић, поручник.

У саставу јединица Шумадијске дивизије носиоци Споменице били су:

44. Радивоје Цвејић, борац, 45. Миладин Рајић, борац, 46. Живота Аврамовић, борац, 47. Стојан Пауновић, борац, 48. Сава Миљковић, новач, 49. Јован Миленковић, каплар,

У саставу Вардарске дивизије носиоци Споменице били су:

50. Милосав Живковић, каплар, 51. Светолик Миладиновић, болничар, 52. Милорад Стојановић, комора артиљерије, 53. Гвозден Стевић, борац.

Из састава специјализованих јединица носиоци Споменице су:

54. Радомир Стојићевић, железничка комора, 55. Владимир Милојковић, железничка комора, 56. Станко Танић, 57. Славко Миладиновић, болничар рез. трупа, 58. Живан Вучковић, рез. трупа, 59. Стојан Миловановић, рез. трупа, 60. Риста Нешић, комора Врховне команде, 61. Бора Лазић, шофер Врховне команде.

Мало Црниће је имало и једног носноца Карађорђеве звезде. Био је то Јован Миленковић.

Јован Миленковић (1893—1939) рођен је у Малом Црнићу. Син је деловође Илије Миленковића. За време рата био је каплар у бомбашком одељењу 12. пешадиског пука Шумадиске дивизије. Као вођа бомбашког одељења током ратних година извршавао је са успехом веома тешке и деликатне задатке. После једног пољета, којом приликом су његови бомбашки панели тешке губитке Бугарима код Ветерника на Солунском фронту, предложен је и одликован Карађорђевом звездом.

По доласку из рата држао је у селу кафану у заједници са својим братом Стеваном. Има сина Боривоја, који живи у Лучици.

Током 1920. године вратили су се и скоро сви заробљеници и интернирци из непријатељских логора.

ПОЛИТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА

Између два рата највише успеха су имали демократи и радикали. То су у ствари биле водеће партије у селу и на изборима су добијале највише гласова. Општинску управу су држали у скоро подједнаком трајању. До 1935. године фирма Бајлони је давала подршку демократима, па су они и односили победе на изборима од тада радикалима, по су после тога и они држали власт. Једини председник општине, који је изабран противно настојањима фирме Бајлони, био је радикал Миливоје Станковић—Бача. Он је изабран у првим послератним годинама (1920. г.).

У овом периоду истакнути радикали били су: Илија Миленковић са синовима Стеваном и Јованом, Станојло Здравковић, Радован Вучковић, Божидар Станковић, Гвозден Стевић и Светислав Обрадовић.

Од демократа истицали су се: Благоје Стојићевић, Живота и Урош Обрадовић, Василије Мишић и Стојан Максић.

Између 1933 и 1935. године видних успеха у селу су имали „борбашки“ Светислава Хобере. Они су се представљали „спасиоцима“ сељака од економских тешкоћа у које су запали, нападали су на њих због корупције и обећавали правду и олакшице сељаку. У тешкој економској ситуацији таква пропаганда је усталасала сељацима у читавом крају, па и у Малом Црнићу. Истакнутије присталице ове странке биле су Божидар Јовановић-Луцић, Драгутин Таџић, Угрин Обрадовић и Никодије Мирковић. Странка се распала пред изборе 1935. године, када је објављено да она иде на изборе са владином листом. Чланство је било дубоко разочарано и преварено, те ју је напустило. Од раније странке, са приличним утицајем у селу, остао је само ружан помен.

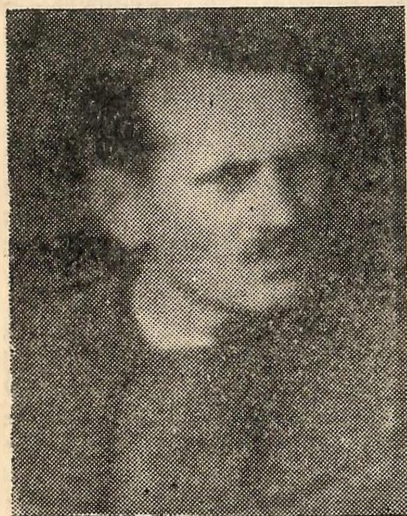
Политички покрет профашистичког карактера „Збор“. Димитрија Љотића јавља се почев од 1934. године. Димитрије Љотић је искористио незадовољство једног дела задругара (на челу са Драгољубом Стојановићем) са политиком Главног савеза српских земљорадничких задруга у Београду и понудио им да створе нову задругу која би се везала за његов Обласни савез у Смедереву. Правилима задруге је демагошки настојао да испуни све напредне тежње задругара. Међутим, вођство странке „Збор“ је преко учитеља Радослава Павловића желело да путем задруге прошири свој утицај у селу. Покренут је и лист „Сељак“ који је уређивао клуб задругара а на изборима 1935. истакнут је за кандидата на листи „Збора“ задругар Светомир Миладиновић. По личном налогу Љотића изборна кампања је финансирана из средстава задруге, ради чега су избили неспоразуми и разочарења код задругара, те је дошло до расформирања задруге. Највећи део задругара се вратио у стару задругу а мањи део повукао се, скривши да у постојећим условима, идеја задругарства служи другим циљевима.

После оваквог развоја догађаја „Збор“ преко учитеља Радослава Павловића (погинуо после рата у сукобу са органима безбедности био убијен непријатељски шпијун), врши реорганизацију и претвара ју у јавну организацију фашистичког типа. Павловић је користио свој лични утицај на људе. Истакнутији чланови ове странке су били: Стеван Миљковић, Војислав Мишић, Александар Радољакчевић и омадници Живота Миљковић и Стојан Миленовић. На изборима 1938. странка је имала 40 гласача. По окупацији зем-

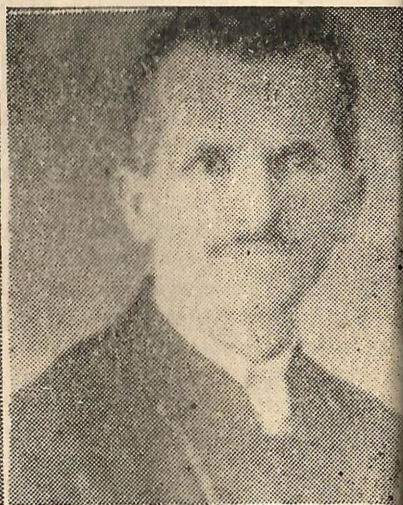
ље странка се распада, јер нико у селу није одобравао отворењу издају Димитрија Љотића. Једине верне присталице странке су остали омладинци. Живота Миљковић и Стојан Миленовић, који су због непријатељског рада убијени 1943. године.

Скоро сво време између два рата Комунистичка партија била је забрањена и њен рад је био илегалан.

На скупштинским изборима 1920. године била је истакнута Окружна листа чији је носилац био Триша Кацлеровић, адвокат из Пожаревца а на листи поред осталих био је и Станојло Стојићевић. И овог пута изборни резултати омогућили су Комунистичкој партији да пошаље у скупштину Тришу Кацлеровића.

Драгољуб Ј. Стојановић

Станојло М. Стојићевић

У Малом Црнићу Комунистичка партија је добила само 3 гласова, далеко мање од других грађанских партија. Међутим, треба знати да је Комунистичка партија у време избора била пре забраном и да је било потребно имати и грађанске храбрости да се гласа за њу. Најистакнутије присталице Комунистичке партије били су Станојло Стојићевић, Драгољуб Стојановић, Миливоје Стани сављевић и др. Они су били одлични пољопривредници и начелници. Комунистичком покрету су идејно припадали.

Још једном је Комунистичка партија излазила на изборе. За изборе 1927. године потврђена је листа Републиканске радничко-косељачке странке, чији је носилац био Љубомир Радовановић, професор из Београда. Кандидат на овој листи је био Станојло Стојићевић и у овом крају добио је 700 гласова. У Малом Црнићу је ова странка добила 18 гласова, од својих најватренијих присталица, иако су гласачи малтретирани, а листа била без чувара.

То су уједно били последњи избори у којима је на иски начин директно учествовала Комунистичка партија. Касније су чланови и симпатизери партије били ограничени на то да, не гласајући лично, дају подршку демократским снагама у Удруженој општини.

*

* * *

Ваља напоменути да су између два светска рата и други истакнути припадници, пропагатори и симпатизери Комунистичке партије Југославије, сељаци из суседних села, били врло угледни људи. Они су били познати као одлични пољопривредни произвођачи, водећи задругари и, за своју средину, врло образовани људи. Остали су доследни својим погледима на свет и у току рата. Тако је Јован Урошевић из Трњана погинуо 1943. године као члан КПЈ. Исте године погинуо је и његов син Светислав као члан КПЈ и борац Стишке чете. Милован Радовановић из Батуше је носилац споменике 1941. године као и његови синови Миодраг и Момчило. Живко Димитријевић из Батуше је био сарадник НОП у току рата и пред ослобођење је постао члан Окружног народноослободилачког одбора. Његови синови, Радомило и Властимир, погинули су као партизани, чланови КПЈ. Рада Васиљевић из Црљенца био је сарадник НОП. Мика Павловић и Станојло Рајчић из Великог Села стрељани су 1943. године као припадници НОП итд.

Истакнути сарадници радничког покрета и по убеђењу комунисти из Малог Црнића су кроз све време од првог до другог светског рата, одржавали тесне везе са својим једномишљеницима из суседних села. Узајамно су се обавештавали о догађајима и консултовали по свим питањима из области друштвених активности. Они су одржавали сличне везе са појединим радницима и другим напредним људима у Пожаревцу, где увек није било организације КПЈ. Било је и других додира са напредним људима тога доба.

У периоду од новембра 1933. године до средине 1936. значајну улогу у обавештавању напредних људи у овом крају је имао полумесечни лист „Наш лист“. Излазио је у Пожаревцу и био под непосредним утицајем КПЈ. У редакцији листа су напредни сељаци добијали подробнија обавештења о политичкој ситуацији са становишта КПЈ, а били су и сарадници листа.

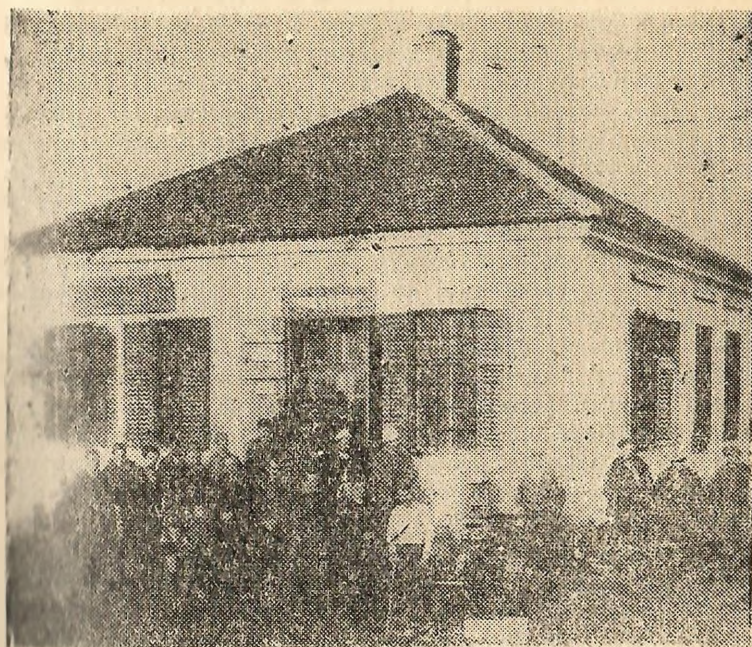
Касније, у годинама пред рат активисти КПЈ из Пожаревца Др. Војислав Дулић, Божидар Димитријевић Козица, Богољуб Стојановић и други упорно раде на проширењу утицаја КПЈ у селима. Они имају подршку истакнутих људи који су се осећали комунистима, а користе разне форме легалног и илегалног рада да се обезбеди и прошири додир и утицај КПЈ у селима у настојању да се створе илегалне ћелије КПЈ и СКОЈ, способне да дисциплиновано спроводе политику КПЈ. У таквој активности затиче их рат. Углед КПЈ био је силно порастао а утицај ојачао.

УЛОГА ЗАДРУГЕ И ДРУГИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

У селу, које је у току I светског рата имало великих људских жртава, људи су тешко живели а експлоатација у систему буржоаске државе није ограничавана. Да би се како тако олакшао тежак положај сељака, поведена је акција да се у селу оснује задруга. Кроз задругу је истовремено требало да се одвија делатност и утицај комуниста у селу.

Земљорадничка задруга у Малом Црнићу основана је 1920. године и скупила око себе све напредне снаге у селу. Истовремено је основана и Земљорадничка кредитна задруга. Обе задруге су представљале у ствари једну организацију.

Оснивачи задруга били су: Станојло Стојићевић, Драгољуб Стојановић, Драгутин Мирковић, Михајло Николић, Станимир Радојковић, Богдан Цвејић, Милутин Стојадиновић, Миленко Рајић, Милосав Стојићевић, Светозар Митровић, Јован Живковић, Миливоје Станисављевић, Милић Стојимировић, Милић Петровић, Драгиша Мирковић, Цвеја Станојевић, Радован Обрадовић, Милован Стевић, Јован Миленковић, Радован Живковић, Милорад Стојковић, Димитрије Јевтић, Цветко Антић, Андреја Ристић, Костадин Лазић, Живко Петровић, Стеван Стокић, Богосав Живковић, Божидар Стевић и Радивоје Стојићевић.

Дом задруге 1929. године

Појава задруга и водећа улога утицајних и полетних комуниста у њима изазвала је подозрење Бајлонија и других. Први задруга у таквим условима нису били лаки, али је она захваљујући залагању и самопрегору управе задруге успела да преброди многе тешкоће. Са много напора обезбеђиване су пословне просторије, оспособљавани магационери и остало особље потребно за нормалан рад задруге. У тим најкритичнијим данима по задругу његовоје благајници били су из почасти њени чланови Станићан и Јеврчић Стојићевић и Драгољуб Стојановић. Благодарешћу уследном пословању, задруга је 1929. године купила кућу у којој је уређивала пословне и помоћне просторије за смештај робе и пољопривредних машина са којима је располагала. У току 1930. године задруга је проширила свој рад оснивањем житарског а затим сточарског и других огранака задруге.

Али, 1934. године долази до расцепа и један део задругара, са Драгољубом Стојановићем на челу, незадовољан политиком Са-

веза српских земљорадничких задруга у Београду, и радом Станојла Стојићевића, који је ту политику као члан Управног одбора проводио, оснује нову задругу везану за Љотића. Ова нова задруга је после годину дана ликвидирана а чланство се вратило у стару задругу, која је радила успешно до рата. Један део задругара је после тога остао ван задруге, налазећи да су се оне претвориле у извор прихода одређених људи и да не играју улогу која је намењена задругарству на просвећивању и унапређењу села.

Без обзира на те околности — које су и овде пратиле задругарство у условима када се у његовим врховима смишљено радило да послужи учвршћивању капитализма — оно је имало позитивног дејства у прихватању и васпитавању многих генерација способних људи у селу, у разумевању заједничких потреба села и путева развитка напредног људског друштва. То је била школа за многе задругаре о друштвеној одговорности за сопствени рад. Све је ово доприносило да је село, уз разочарање у друге политичке партије, могло лако да прихвати и подржи политику Комунистичке партије у устанку.

Уз задругу, постојало је тада у Малом Црнићу и друштво трезвености, драмска дружина, фудбалски клуб итд. у којима је, могло би се рећи, деловао исти крут активиста који је деловао и у задрузи. Сви су са своје стране такође доприносили просвећивању и напретку села.

Сви радници, који су потицали из села, били су захваћени, мање или више напредним идејама радничког покрета и са своје стране вршили позитиван утицај у селу. Исто тако и малобројна школска и студентска омладина била је обухваћена напредним покретом, а неки су већ били чланови СКОЈ.

Напредна литература, часописи и прогласи Комунистичке партије ширили су видике и упознавали са ставовима Партије шири круг људи у селу. Многи догађаји, које је владајућа класа приказивала у лажном светлу, били су правилно разјашњени. Тако су са већим разумевањем примљени издајство и слом старе Југославије у априлском рату 1941. године.

ДРУГИ ДЕО

АПРИЛСКИ РАТ 1941. ГОДИНЕ

Од напада Немачке на Пољску 1939. године, војне команде су позивале поједина годишта војних обавезника на вежбу у трајању од месец дана а понекад и по неколико месеци. У време војних криза позивања су обухватала већи број обавезника. Са позивањем се наставило до избијања непријатељства са Немачком у априлу 1941. године.

На територији округа пожаревачког пред априлски рат биле су стациониране веће снаге које су формацијски улазиле у састав VI Армије. Ту је био тзв. Браничевски одред са два пешадијска пука и два артиљеријска дивизиона. Затим, Пожаревачки одред који је такође имао два пешадијска пука и два артиљеријска дивизиона. Ту су били и делови специјалних јединица: бициклически баталјон у Пожаревцу, коњички ескадрон у Раброву и јединице тешке артиљерије које су као предстраже биле распоређене дуж десне обале Дунава, према Румунској граници.

Поред тога што је у привредном погледу пожаревачки крај представљао интересовање непријатеља, он је такође био на удару немачких јединицама због близине Бердапа, затим због великог складишта муниције у Забели, складишта авионских бомби у Сокоцу и великих војних магацина у Раброву. Очекивало се да ће непријатељски удар још првих дана доћи из правца Румуније и да ће групе на овом терену пружити већи отпор.

У исто време у Малом Црнићу, поред 1206 његових житеља мобилисан су се и мањи делови V коњичког пука, распоређени по кућима дуж друма и у млину.

Упркос свим предвиђањима и очекивањима ратне операције ишле војене у овом крају. Од првог дана рата наша војска је била готово потпуно неспособна за озбиљне ратне операције. Издајство је заузело врхове и један за другим команданти су напуштали своје јединице, остављајући нижи командни кадар да се сналази како год. Како и поручника и од почетка дезорганизована, наша војска

се почела распадати и војници враћати својим кућама, видећи да су препуштени сами себи. До 18. априла скоро сви мобилисани војници из села су се вратили својим кућама. Они су износили примере издајства и дезорганизације њихових команди. Огроман број, препуштен самом себи, дошао је кући и да није непријатеља ни чуо ни видео. Сви су били једнодушни у томе да треба братити земљу, али у тада створеној ситуацији то није било могуће. Издаја је била потпуна и организовано изведена. Чак ни општа мобилизација није објављена.

У таквој ситуацији комунисти су указивали на корене издаје и на чињеницу да се владајућа класа ставила на страну непријатеља народа, да би сачувала своје класне интересе.

По заузимању Пожаревца, у коме су десетак дана раније запаљена војна слагалишта муниције, и који није ни имао ко да брани, патрола немачких војника на моторциклу дошла је у млин и констатовала да у селу нема југословенских оружаних снага. Одмах затим појавиле су се немачке објаве на српском језику у којима се тражило безусловно покорвање и разорување под претњом казне смрти.

Дотада мирни столар у Малом Црнићу, Немац Јохан Херт, ставио се на располагање немачкој команди и старао се да се наредбе поштују и извршавају. Тако је под његовом контролом извршено скоро потпуно разорување.

Ујутру 20. априла стигли су позиви да се сви обвезници, који су били мобилисани у југословенску војску јаве 21. априла 1941. године немачкој команди у Пожаревцу. Био је то позив у ратно заробљеништво и почетак мука народа препуштеног на милост и немилост непријатељу.

Овом приликом 105 обвезника из Малог Црнића отишао је у ратно заробљеништво а још десетак је заробљено директно од непријатеља. За њих је почињало четворогодишње тамновање по логорима ратних заробљеника широм Немачке.

ПРВИ ДАНИ ОКУПАЦИЈЕ

Већ првих дана окупације отпочела је жива активност чланова КПЈ. Народ се упознавао са издајничком улогом управљача бивше Југославије, које ради заштите својих уских класних инте-

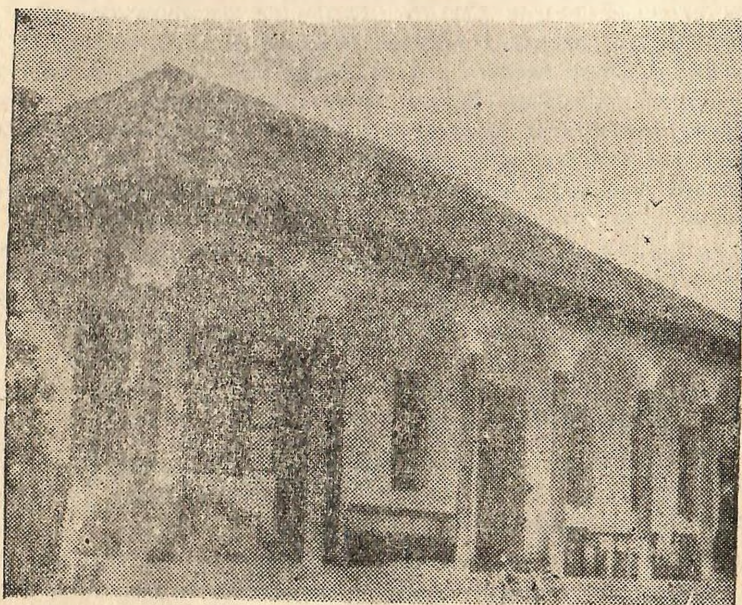
реса и у страху од народа и демократије, омогућило фашизму да на лак начин пороби земљу, да је распрача и отпочне уништавајућу политику братоубилачке борбе. У таквој ситуацији једино нада поробљених народа да дођу до своје слободе је велика и мирољубива земља слободе и социјализма Совјетски Савез и друге слободољубиве снаге света, које су способне да се одупру оданашњом фашизму, поробљивачу и тамничару народа.

Упоредо са радом на разјашњавању настале ситуације руководиство Комунистичке партије је повело акцију да се окупе све демократске снаге и створи акционо јединство у борби за народно ослобођење. Но главни задатак био је да се створе илегалне партиске ћелије КПЈ и СКОЈ које би биле способне да организовано спроводе директиве Партије. У мају месецу се, на иницијативу Вере Милетић, а по директиви Окружног комитета КПЈ, пришло стварању једног актива старијих људи. У тај актив су ушли најистакнутији људи који су се у ранијим периодима исцвалили као комунисти и који су се осећали комунистима. Овај актив требало је да врши политички утицај и представља једно настало језгро око кога би се окупљале снаге спремне да се боре за слободу. У овај актив су ушли: Драгољуб Стојановић, земљорадник, Јелачић Стојићевић, земљорадник, Милутин Станковић, радник, Живко Златковић, земљорадник, Светозар Живуловић, металски радник, Живојин Стојићевић, трговачки помоћник и Миодраг Типола, студент медицине. Набена је и легална фирма деловања овог актива. Он је требало да ради као управа овеке књижнице и читаонице.

Од омладинаца који су такође били симпатизери Комунистичке партије створане су читалачке групе на којима се упознавало са партијским материјалом.

Међутим, рад ових актива, нарочито оног старијег, није могло дати жељене резултате, јер су се догађаји развијали филансовом брзином и спровођење партијских задатака захтевало је више организованости и осећаја личне одговорности. У активе је требало довести такве људе који ће се одмах и беспоштедно ставити на чело народа у борби за ослобођење земље. Овакав захтев је постао неодложна потреба у тренутку када је Немачка напала Совјетски Савез и када је Централни комитет Комунистичке партије Југославије издао познати проглас са позивом на оружани устанак.

У таквој ситуацији извршена је хитна реорганизација свих актива, како би се оспособили за решавање наступајућих врло озбиљних и неодложних задатака. Створена су два актива: актив старијих у који су ушли Милутин Станковић — Џони као секретар, Миодраг Типола, Светозар Живуловић, Драгиша Чоботаревић, опанчарски радник, Слободан Ивановић, пољопривредни техничар, Љубомир Ивановић, студент ветерине и Момчило Ивић радник у млину. У актив млађих ушли су Миодраг Стојановић, срдењошколац и члан СКОЈ, Миодраг Радовановић, земљорадник, Владимир Костић, коларски радник у млину, Љубивоје Цвејић, млинарски радник и Миодраг Бурнић, радник.

Кафана Стевана Милепковића у којој је октобра 1941. године одржан збор грађана са представницима НОП

Реорганизованим активима стављено је у задатак од стране делегата Округног комитета КПЈ Михајла Милетића и Драгослава Марковића, студената из Пожаревца, да неодложно приступе прикупљању оружја и муниције, како би се омогућила оружана

вешта и да се појача политичка кампања за борбу против окупатора.

Акција прикупљања оружја, онако како је замишљена, није могла да да неке значајне резултате, јер се бачено оружје на терену и није могло наћи у већој количини. Нађено је неколико пушака, бомби и реденика пешадијске муниције. Успех, пак, обавештавања народа био је велики. Томе је, поред осталог, допринео нарочито један званични распис свим општинским управама о предузимању мера у случају појаве совјетских ваздушних десантних јединица, што је створило уверење да ће се Совјетски савез за неколико месеци обрачунати са Немачком.

У таквој ситуацији жандарми у жандармеријској станици у селу били су толико деморалисани и неактивни да су поједини агитатори, као Миодраг Типола и Милутин Станковић, одлазили у жандармеријску станицу и агитовали међу њима да се у датом моменту прикључе снагама које се боре против окупатора. Са жандармима је посебно радио Петар Арамбашић, средњошколац, син поручника жандамеријске станице Филипа.

Реакционарна и љотићевски оријентисана породица попа Ђековића заослутно је ћутала. Примирio се и Немац Јохан Херт, који је активистима почео да пружа уверавања да као радник симпатизира раднички покрет и Комунистичку партију Југославије.

АКЦИЈЕ И СТВАРАЊЕ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Прве акције су отпочеле одмах по избијању рата између Немачке и Совјетског Савеза 22. јуна 1941. године, када је растуран проглас ЦК КПЈ са позивом на устанак. Појачан је свакодневни рад на обавештавању људи у селу. Интересовање је било велико, нарочито за вести са фронта и свако вече на састанцима се окупило стотинак људи, претежно омладинаца. Информације групу у Горњој мали пружао је Миодраг Стојановић а другој групи у манастиру Михајло Милетић и Драгослав Марковић, којима је често прикупљао и обрађивао професор Илија Рајковић.

Упоредо са акцијом информисања, активни старијих људи и обавештање повели су акцију како би се непријатељу онемогућило коришћење житарица. Приликом вршидбе 1941. године Немци су наређали да се поставе људи из општине, који би евидентирали количине овршеног жита. Милутин Станковић, запослен

у општини као писар, уносио је далеко мање количине него што су стварно овршене. У млеко, које су немачки војници куиовали у селу за потребе болнице, редовно је сипано сириште и оно се у путу кварило. Организовани су станови у селу за прихватање другова из Пожаревца и других места, који су због терора непријатеља или раније активности морали да пребу у илегалство. Спроведена је најшира акција у селу за прикупљање намирница и другог материјала за потребе партизана. Акција је коришћена да се скоро сва домаћинства упознају да се храна прикупља за партизане као и са циљевима њихове борбе. Акција прикупљања хране је веома успела а радници маина су самлели сво жито које је прикупљено у Малом Црнићу и околним селима Батуши, Калишту, Топоници и другим местима.

Народ је веровао да ће Совјетски савез брзо да се обрачуна са Немачком. Чак и после неколико месеци рата, када су Немци били ушли дубоко у Совјетски савез и свуда разглашавали брзи слом СССР, расположење народа и све већа спремност да допринесе борби за ослобођење није опадало. Рекло би се да је решешност народа да се истраје расла из дана у дан.

Почетком августа по одлуци Интерселског актива, у који су улазили представници неколико села, организована је акција сече телефонских веза и уклањања немачких патписа са именима места. Акција се вршила једновремено на читавом подручју. Паралисање телефонског саобраћаја на једном ширем подручју требало је да створи дојам о постојању јачих партизанских снага. Тим акцијама, које су извођене у читавом округу, требало је да се скрене пажња непријатеља од места где су стварани први партизански одреди, како их не би уништио у самом настајању. Овим акцијама, које су понављане, успело се да непријатељ добије лажну представу о делатности и снази партизанских одреда у читавом крају. Због велике ангажованости на фронтима Немци нису омаха ни реаговали на те акције, него су само помоћне јединице поправљале кварове. У овим акцијама су учествовали активисти и омладинци по унапред разрађеним плановима.

Интерселски актив који је руководио овим акцијама ширих размера, формиран је у мају 1941. године и први секретар му је био Властимир Живковић из Батуше, члан КПЈ и истакнути члан Здружне омладине у округу. Он је син Живка Димитријевића—Мике Борбевог из Батуше. Чланови актива су били

представници сеоских актива, и то из Багуже: Миодраг Несторовић, земљорадник и члан Задружне омладине, из Калишта Алек. Стојимировић, средњошколац, из Топонице Будисав Илић — Ђашић, земљорадник и из Малог Црнића Милутин Станковић — Џони и Миодраг Стојановић.

Средњом августа дошао је у село секретар ОК СКОЈ Радеван Цвејић, опанчарски радник из Пожаревца, са задатком да оформи партијску ћелију у Малом Црнићу. Водећи рачуна о провјерности људи и социјалном саставу он је партијску организацију оформио у саставу: секретар Милутин Станковић — Џони, радник и чланови: Светозар Живуловић, металски радник, Драгиша Чоботаревић, опанчарски радник, Владимир Костић — Диле, козарски радник из млина, Љубивоје Живковић, земљорадник и Миодраг Тивола, студент, син радника из млина.

Омладински актив је прерастао у актив СКОЈ. Секретар је био Миодраг Стојановић, средњошколац а чланови Владимир Костић, као веза са партијском организацијом, Миодраг Милојковић, земљорадник, Момчило Ивић, млински радник, Миодраг Радевановић, земљорадник и Љубивоје Цвејић, млински радник.

Ал би се побољшао социјални састав у Млавском партизанском одреду, чији је командир био Драгољуб—Бата Булић, адвокати приправник из Петровца, у Одред су по одлуци партијског руководства упућени Светозар Живуловић и Драгиша Чоботаревић, радници, чланови Партије. Са њима је пошао и млински радник Владимир Стевић. Ови другови су упућени са оружјем, које је раније био прикупљено.

ПАРТИЗАНИ У СЕЛУ

Први пут у Мало Црниће партизани су дошли 27. септембра 1941. године¹⁾. У то време жандарми, који су се свуда где су се налазили појачавали предавали без борби, били су већ повучени у Пожаревац, како по оцени непријатеља не би служили

1) У историјским документима тај догађај се овако описује: „27 септембра ове године (1941) вооружена бригада изашла је општину Мало Црниће, срез пожаревачки, да се упути у село и разбиа телефонске апарате. Собом су одвели свештеника — Константина — Константина — Константина, његову кћерку Тамару и сељака Цвејића. Свештеник Константин Коцајев умро је на путу од срчане капи. Истог дана партизани су били на општини Велико Црниће и Касидол и спалили архиве. У овом архиву налазила су три лица и одрасли учитеља Јанићијевић Константина кога су партизани упућили у село Смоланица“ (Из Жандармеријске архиве, V. I. I. Рег. бр. 1/1 — Ар. 81)

као извор наоружања партизанима. Партизани су спалили општинску архиву и покидали телефонске везе. Ова група партизана Пожаревачког партизанског одреда, коју је предводио комесар одреда, Чедомир Васовић,⁷⁾ повела је са собом белогардејца по Кокајева, његову кћер Тамару и Милосава Цвејића — Царић, због показивања непријатељског става према партизанима и у родноослободилачком покрету у селу. Поп Кокајев је умро у пут од срчане капи а Тамара и Милосав су после неколико дана пуштени, пошто су упозорени да се клоне непријатељског рада. Али, Тамара Кокајева је побегла у Пожаревац и активно се ставила на страну непријатеља. Том приликом група која извршила акцију у Малом Црнићу, извршила је сличне акције у Великом Црнићу и Касидолу.

Недељу дана касније тек формиране јединице Недићеве „добровољца“, које је народ презирао као издајнике, упале у село, блокирале га и претресале тражећи партизана. То је била неуспешна акција. Затим су ухватили и батинали Драгутина Таџића и одвели га са собом. Он је задржан као „доброволац“ до пролећа 1942 године. То је био и први сусрет са квислиншком влашћу.

Почетком октобра партизански одреди, који су оперисали на територији тадашњег округа пожаревачког (крајински, земаљски, млавски, пожаревачки, моравски и ресавски одред) створили су, у непрекидним борбама са окупатором и његовим слугама, пространу слободну територију која се простирала на великом простору и имала слободне градове Велико Градиште, Голубац, Кучево, Петровац и Мајданпек.

Да би се организовале шире акције на овој пространој територији под јединственом командом, средином октобра је дошло до реорганизације Одреда. Командант Одреда је Вељко Дугошевић⁸⁾, а политички комесар Чедомир Васовић. Одред је имао чету распоређених у 3 батаљона.

Одмах потом отпочиње концентрација снага Стишког партизанског батаљона и неких делова Млавског батаљона ради напада на Пожаревац. Четврта чета и два вода 1. чете Стишког батаљона добили су задатак да дигну у ваздух мост на Морави код Љубчева, како би се спречило довођење непријатељских појачања.

7) Народни херој Југославије

8) Народни херој Југославије

Пожаревац, Успут су бацили у ваздух мост на Орловачи. Међутим у два покушаја да изврше овај задатак, партизанске јединице су наишле на жилав отпор непријатеља, који је бранио овај мост. Непријатељ је све више и журно довлачио појачања. Поред жандармеријских јединица које су раније биле повучене у Пожаревац, стижу Великоморавски добровољачки одред, (Љотићевци) под командом Богомира Павловића, четничке групе војводе битољског Василија и војводе торлачког Павла. Сукоби и борбе партизана са њима били су свакодневна појава. Делови VIII чете Пожаревачког партизанског одреда под командом Велимира Маркићевића Макса сачекали су и из заседе уништили један добровољачки аутобус са 5 добровољаца на друму испод Садова.

У току борби Мало Црниће је било у зони полуслободне територије у коју су залазиле јаче патроле партизана по специјалним задацима, док су главне снаге биле распоређене у преаслу Великог Села, Божевца и Шапина на венцу стишке висоравни.

У том периоду у Ореду су добровољно ступили Властимир Митић—Мика Чаба, млински радник, Боривоје Петровић, столарски радник, Властимир Пауновић—Кочин, Миодраг Перић—Сенатороп, млински радници, Божидар Радојковић, млински радник и Мирослав Станисављевић, земљорадник. Живојин Стојићевић се такође налазио у Ореду као курир Штаба одреда.

У тим условима партијска организација у селу и актив СКОЈ пружили су пуну материјалну и политичку помоћ партизанима. Комесар IV чете Драгослав Марковић — Рођа је 27. октобра 1941. одржао говор којим је позвао народ на општи устанак. Следећих дана сазвана је широка конференција омладине, на којој је у привлачном броју била заступљена и женска омладина. Миодраг Стојановић је у свом говору истакао значај борбе у условима партизанског ратовања јер се том борбом развлаче снаге непријатеља са главног места удара и олакшава положај савезника.

Павст у општини, која није била бирана, јер село није било под ослободеној територији, преузели су чланови Партије и СКОЈ. Павст општинска управа била је везана за срез у Петровцу, где је радио Срески народноослободилачки одбор, и отуда примала директиве за свој рад. На челу те управе био је секретар партијске организације у селу Милутин Станковић — Џони. Као први задатак пред општином се поставило да изврши економску

блокаду, и да престане са снабдевањем Пожаревца. Ова бло-
када је успешно спроведена. Пужана је и помоћ партизанима
у обезбеђењу села. Предузимане су мере за обезбеђење храном и
огревом сиромашних избеглица, које су дошле у Србију испред
усташког терора. Сам Џони је личним примером у раду за
нову власт предњачио и безрезервно се подухватно извршења
врло сложених и опасних задатака.

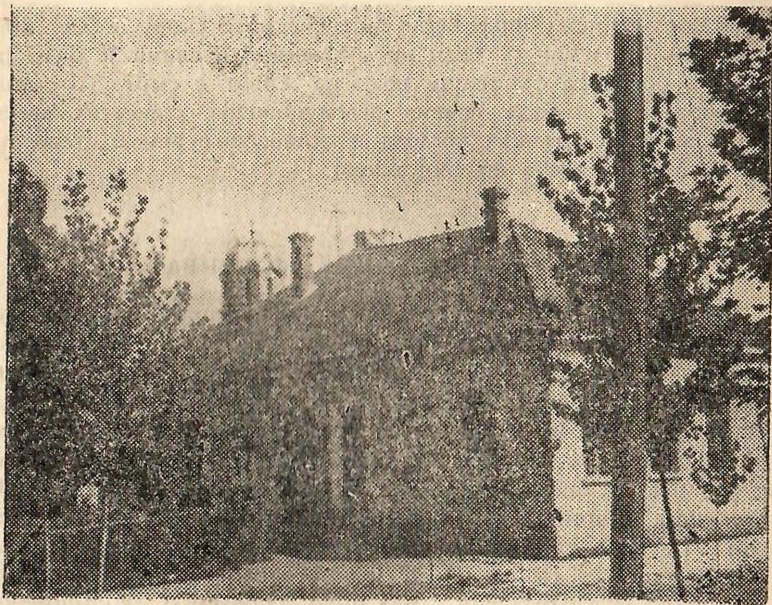
Први велики сукоб на терену Младе Црнице био је 2. по-
вембра 1941. године. Непријатељске јединице већим снагама
су ово подручје напаале из правца Пожаревца и долине Мораве. То
је била демонстрација непријатеља да би се савезовао њиховим
јединицама које су биле опколине и уништаване у Петровцу. Не-
пријатељ је успео уз чарке са већим партизанским патролама да
продре до Шапина, Смољница и Батуше и да се позва тога, боје-
ћи се доласка јачих партизанских снага, повуче. Током ових бор-
би ухваћен је Џони са још тројицом партизана и истог дана
су стрељани код Батуше. Смрт друга Џонија је болно одјекнула у
срцима свих поштених и родољубивих снага у ову, јер је он

Милутин Б. Станковић — Џони, један од организатора устанка у овом
крају

био неуморни борац и неустрашиви покретач свих акција. Без обзира на чарке које су допирале до прилаза села, сахрана Џонија је била њега достојна бројношћу присутних. Још једном су Малоцрнцићани показали колико цене дело за које је он живот дао.

После погибије Џонија, члан ОК КПЈ Богољуб Стојановић извршио је реорганизацију партијске организације. Пошто су из партијске организације отпали неки чланови КПЈ у партију су примљени Миодраг Стојановић и Љубивоје Цвејић. Секретар партијске организације је постао Владимир Костић — Диле. Ускоро се формира актив женске омладине у који су ушле Драга Стојановић, као секретар, Десанка Мирковић, Радмила Петро-

Стара школа. За време окупације ту је била зграда Општине, а ту су радили 10 дана, у октобру 1941. године представници Народноослободилачке власти

вић и Радмила Милојковић, као чланови. Проширен је и актив СКОЈ. Обе омладинске организације на заједничком састанку прославиле су Дан Октобарске револуције. Том приликом је читана VIII глава Историје СКП/б (О борби за очување совјетске

власти и натчовечанским напорима руских комуниста). Извлаче-
не су поуке и искуства за рад организација и говорено о лику
младих у условима ослободилачке борбе.

Све у свему новембарски удар није нанео ненадјадиве гу-
битке и организација је била способна да изврши своја дејства
на остварењу револуционарних задатака у тим ванста тешким ус-
ловима. У том периоду активно се укључује у покрет Бранка Сто-
јановић — Доса која по налогу ОК КПЈ обавља веома деликатне
обавештајне и организационе задатке у Пожаревцу, који су били
срачунати на то да се у тренутку партизанског напада на Пожа-
ревац непријатељ нападне изнутра и тиме обавеза посао партиза-
нима.

У овом периоду нико више није очекивао своју победу Сов-
јетског савеза. Немци су били пред Москвом и савима је било ја-
сно да се борба са фашизмом води на живот и смрт. То сазна-
ње стварало је плејаду правих револуционара, спремна да за
победу својих политичких погласа и ослобођење земље ставе све
своје снаге, не жалећи ни свој живот.

ПРВА НЕПРИЈАТЕЉСКА ОФАНЗИВА

После брижљиво извршених припрема непријатеља је из По-
жаревца почетком новембра 1941. године, са јавним савезима отпо-
чео офанзиву на партизанску ослобођену територију. Истовремено
је јаким снагама вршен напад из Жабара према Петровцу, Пожа-
ревца према Раброву и Мајданека ка Кучеву. Четници Анбелка
Крајинског и Воје Јевремовића Триброванима повлази су парти-
зане са леђа, са правца исток—југ. Под ударцима авијско надмоћ-
нијих снага непријатеља ослобођена територија је престала да
постоји. Па ипак највећа издаја дошао је од четника Драже Ми-
хајловића, који су све време на речима сарађивали са партизани-
ма. Са њима је партизански одред имао споразум и узајамном ко-
ришћењу територија. Неколико партизанских јединица, које су
се повукле на њихову територију, на превару су резервирани и
затим један део партизана предали Немцима и други заробљени у
својим јединицама. Водили су пропаганду да су и они за борбу
против Немаца, али не сада него касније „кад дође време“. Ме-
ђутим, у том периоду, они су више него мање отворено сарађивали
са окупатором. Таква њихова улога била је брзи припрема и од

стране активиста објацињена народу. Стога нису могли да рачунају ни на какав утицај у селу. Разбивши слободну територију — непријатељ није уништио партизане.

Приликом читаве прве офанзиве, непријатељ је само једном свратио у Мало Црниће. Омања јединица упала је 16. новембра и претукла Станоја и Јелачића Стојичевића, а потом отишла из села. Али само две недеље касније партизани су поново били у селу. Првог децембра 1941. године чета Пожаревачког партизанског одреда ушла је у Мало Црниће и онеспособила млин за нормалан рад. Међу борцима ове чете био је и Властимир Митић-Чаба, млински радник из Малог Црнића.⁹⁾

Непријатељска офанзива није нанела никакве губитке партијској и скојевској организацији у селу. Крајем децембра оне су једине од политичких организација које имају несумњиви утицај на прилике у селу, служе партијским руководиоцима да се уз њихову помоћ повежу са партијским и омладинским организацијама и упориштима у околини у њиховом настојању да, после удара непријатеља, повежу и оживе њихову активност и појачају утицај народноослободилачког покрета.

Веће непријатељске јединице долазе у Мало Црниће тек 14. јануара 1942. године. У просторијама великог млина сместиле су се две јединице немачке војске са око 500 војника. Исто тако у селу се сметали и једна чета белогардејаца¹⁰⁾ од око 100 људи, која је у селу вршила патролу и стражарску службу.

Готово у исто време одлучено је да се неке чете партизанског одреда, пред неупоредиво већим снагама непријатеља, поделе у мање групе, са задатком да се сачувају до пролећа. То је учињено и због тога што су партизанске јединице, услед непрестаних борби по веома оштрој зими, биле исцрпљене и остале без муниције а непријатељ је непрестано довлачио све веће снаге.

Окружни комитет КПЈ се није сложио са одлуком Одредског руководства да подели партизанске снаге на мање групе, те је предузимао мере да се ова одлука промени. Одговорни партијски

9) Ево како је непријатељ пратио акције одреда у том месецу: „Првог децембра 1941. године 150 комунистичких пљачкашких бандита упало је у Мало Црниће, срез пожаревачки, и из млина однели 51.000 готових новца, један млински кајиш у вредности 100.000 динара и одвели једног коња.

Истог дана 20 комунистичких пљачкашких бандита упали су у село Божевац, срез пожаревачки и одузели 4.000 кгр. жита које је било спремно за извоз“ (В. И. И. рег. бр. 4/4-1 К 52).

10) То су биле јединице које су Немци образовали од руских избеглица који су после Октобарске револуције нашли уточиште у нашој земљи.

руководиоци, који су се сложили са том одлуком били су партијски кажњени. Међутим, било је све касно јер је неколико таквих мањих група партизана пало непријатељу у руке¹¹⁾.

Партизани из Малог Црнића: Боривоје Петровић, Властимир Пауновић и Миодраг Перић свратили су до својих кућа или неких робака, ради опоравка и зимовања. Али тада се поново дао на посао Јохан Херт. Пазио је на домове партизана и пошто је утврдио да су неки дошли, пријавио их је Немцима. Тако су непријатељу у руке пала ова три партизана, који се никада нису вратили у своје село. Једино је успео да се сачува Светозар Живуловић, мада је заробљен у априлу, чекајући на везу да би се вратио у партизанску јединицу.

Иако је ситуација била тешка, политичка активност није прекидана и рад организација НОП се одвијао нормално све до фебруара 1942. године. Са циљем да се узнемири непријатељ, по директиви виших руководства, организована је акција писања парола црвеном бојом кроз село пуно непријатеља. Издајом Милутина Стевића — (Мише Ванкиног) долази до провале. Он је нашао судове са бојом којом су писане пароле и пријавио Немцима Владимира Костића и Љубивоја Цвејића, чланове Партије. Они су одмах ухапшени, а трећи члан, Миодраг Стојановић, прешао је у илегалство. Ухапшени чланови Партије имали су пред непријатељем добро држање, никог нису одали и тако су омогућили својој организацији да настави даљи рад на развијању народноослободилачке борбе. Обојица су у логорима Норвешке изгубили своје животе.

ОБНАВЉАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У 1942. ГОДИНИ

Већ крајем фебруара 1942. године¹²⁾ партијска организација у Малом Црнићу је поново формирана. У КПЈ су примљени омладинка Драга Стојановић и омладинци: Момчило Ивић, млин.

11) Из писма члана ПК Моме Марковића од 7. фебруара 1942. године.

12) Штаб одреда је издао проглас народу пожаревачког краја 27. фебруара 1942. године у коме поред осталог каже:

„Нас није натерала у бој ни жеља за авантуризмом, ни новац, већ само један поштен осећај: отерати непријатеља и уништити његове слуге. Знали смо само за једно: љубити свој народ и његову слободу изнад свега, мрзити непријатеља, презирати издају.

... „Сада смо у борби са непријатељем остали сами, јер само партизани воде данас борбу против окупатора и издајника. Сами смо, али не усамљени, јер са нама је сав поштени народ, сви они који су за слободу наше земље, нашег народа...

ски радник и Миодраг Милојковић, земљорадник. Они су пре-пријема у Партију били чланови СКОЈ и борбених група, и више пута проверени на борбеним акцијама. Секретар те нове партијске организације била је Бранка Стојановић. Непосредни задаци стављени пред ову организацију били су даље ширење утицаја Партије у селу. У том циљу требало је развити живу политичку активност како би народ био правилно обавештен о даљем развоју народноослободилачке борбе. Требало је створити политичке органе борбе, формирати Народноослободилачки одбор, организацију Антифашистичког фронта жена; створити такве борбене групе које би независно деловале вршећи акције на непријатељским комуникацијама или у садејству са партизанским јединицама. Сем тога требало је помоћи јединицама одреда у организовању акција на терену, обавештавати их о непријатељу и омогућити им стални прилив нових бораца.

Напори организације КПЈ да се рад оживи уродили су плодом. Користећи се створеним расположењем у селу, и кроз велики организациони рад, јачала је и партијска организација. У мају 1942. године кандидовани су за партију Николија Миловановић, пољопривредни радник, Десанка Стевић, домаћица, Ви-томир Стевић, радник, Миодраг Радовановић и Миодраг Јовановић, земљорадници. Они су августа 1942. године примљени у Партију. У исто време без пролажења кроз кандидатски стаж због испољене оданости покрету и показане активности, примљена је у КПЈ Милева Станковић — Нана, мајка Милутина Станковића — Цонија.

Они чланови Партије радили су у две партијске организације. Секретар партијске организације у Горњој мали била је Бранка

... Ми настављамо борбу са још већом вером у нашу борбу. У досадашњим борбама изгубили смо много својих добрих, много храбрих бораца, много браћу народних синова. Они су изинули храбро за народну праведну ствар и ми ћемо се увек сећати тих наших народних хероја: Вељка Дугошевића, Бате Булевића, Радмила Живковића, Милутина Станковића Цонија, Вукице и Виде Станковић и других. Они су својим животима цементирали темеље новог живота који ми знамо. Њихова херојска смрт потиче нас на истрајност на борбу до победе.

... МИ СМО ПОШЛИ У БОЈ ЗА НАРОДНО ОСЛОБОЂЕЊЕ И ЗАВРШИЛИ СМО ГА СА ПОТПУНИМ НАРОДНИМ ОСЛОБОЂЕЊЕМ. Наша борба, борба народноослободилачког покрета, потпомогнута нашом братском ослободилачком Црвеном армијом, уништиће не само окупаторе и његове слуге, већ и све оне који су вођени од њачкања народа.

Вашим се час народног ослобођења, ослобођења извојеваног борбом народноослободилачке војске, не добија на заатном тањиру. Зато сви који жарко љубите слободу, сви који сте угњетени и обесправљени, ПОБИТЕ СА НАМА, ВАШИМ ПАРТИЗАНЦИМА, ДА НАША ПРАВА ОТМЕМО ОД ИЗДАЈЦИА, ПРИХВАТИТЕ ПРУЖЕНУ РУКУ И ПОБИТЕ СА НАМА. ПАРТИЗАНИ ВАС ЗОВУ У БОРБУ ДО ПОБЕДЕ".

(Док. бр. 3597 Завод ЦК СКС).

Стојићевић, а чланови: Драга Стојановић, Николија Миловановић, Миодраг Радовановић, Миодраг Јовановић. У партијској организацији Доње мале секретар је био Миодраг Милојковић — Жарки, а чланови: Момчило Ивић, Десанка Стевић, Милева Станковић — Нана и Витомир Стевић. Јелачић Стојићевић је примљен у КПЈ у децембру 1942. године.

Бранка Стојићевић

Секретари партијских организација Бранка Стојичевић и Миодраг Милојковић улазили су у реонски комитет, који је у партијској шифри био „Г“ комитет

Партијски реонски комитет формиран је у фебруару 1942. године на иницијативу Окружног комитета КПЈ са задатком да ради на развијању народноослободилачког покрета и борбе на терену средње Млаве, обухватајући села Мало Црниће, Велико Црниће, Крављи До, Топоницу, Батушу, Калиште, Велико Село, Врбницу, Црљенац, Старчево, Кулу, Божевац и Шапине. Приликом формирања реонског комитета секретар је био Милан Марјановић, земљорадник из Батуше, а чланови: Бранка Стојановић из Малог

Црнића, Миодраг Несторовић, земљорадник из Батуше, Александар Марковић, опанчар из Калништа и Роса Игњатовић, учитељица, илегални партијски радник — инструктор са седиштем у Великом Селу.

У лето 1942. године, после хапшења Милана Марјановића и Миодрага Несторовића, као и читаве батушке партијске организације (април 1942. године,) формиран је нови реонски комитет, (под називом „Г“ комитет) у саставу: Бранка Стојићевић као секретар, Миодраг Милојковић, — Жарки из Малог Црнића и Будимир Стојадиновић — Љути, првоборац, илегални партијски радник из Великог Села, Инструктор овог „Г“ комитета, била је Радмила Трифуновић — Хитра¹³⁾. „Г“ комитет је до краја рата успешно радио на развијању народноослободилачке борбе на свом терену ослањајући се првенствено на партијске организације у Малом Црнићу и Великом Селу.

У лето 1942. године у Малом Црнићу почиње да ради техника за умножавање партијског, одредског и теоријског материјала за потребе „Г“ комитета. Техника је првобитно била смештена у кући Смиљке Радовановић из Малог Црнића, а затим у кући Љубине Петровић. За рад у техници био је изабран Живојин Стојићевић, који је свој задатак са успехом обављао. Он је био члан КПЈ од 1941. године, а био је у партијској организацији Доње мале.

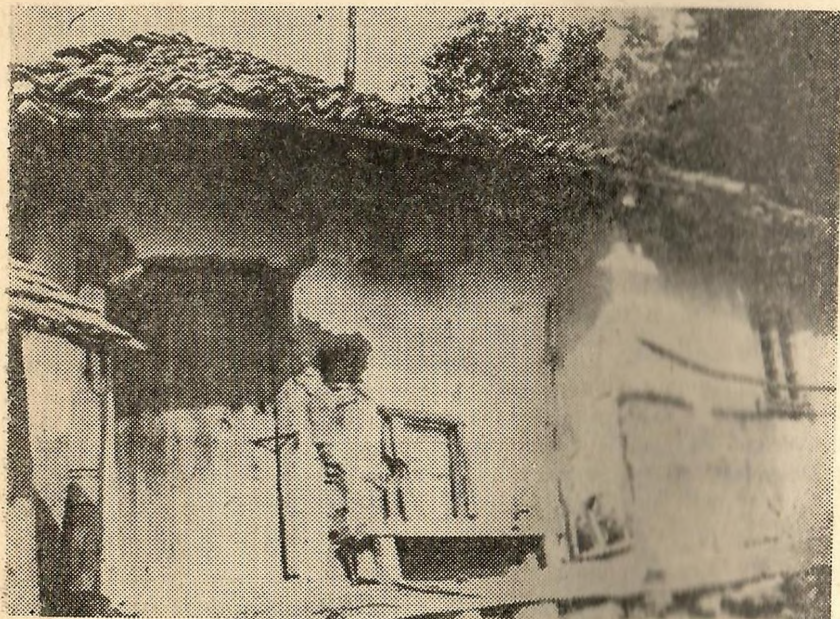
У децембру 1942. године у Малом Црнићу се налазило и седиште Окружног комитета КПЈ Пожаревац. Оно је било у кући Божидара Јовановића — Лукиног, где су били смештени секретар Божидар Димитријевић — Ковица¹⁴⁾, члан секретаријата ОК Вера Милетић, као члан Покрајинског комитета за Србију, Мома Марковић¹⁵⁾, организатор устанка у овом крају инструктор покрајинског комитета Андрија Хабуш (погинуо 1944. године). Чланови ОК, за време боравка у селу имали су обезбеђене станове у кућама Михајла Павловића — Вла, Јованке Живуловић, Леле Милојковић — Мидине, Драгице Милопановић — Микине, Ивана Станисављевића и још неким другим. Како је Окружни комитет био руководилац тела за покрет у читавом Округу, па и за Одред, то су у време боравка ОК у селу, порасле потребе одржавања веза са другим организацијама, јединицама Одред и ПК као и за организовањем

13) Народни херој Југославије

14) Народни херој Југославије

15) Народни херој Југославије

veћeg broja važnih sastanaka. Ovaј posao je seoska organizacija uspešno obavila. Glavni organizator održavaња veza bila je Драга Стојановић уз помоћ припадника борбених група из села.

Кућа Огњана Живуловића
у којој је једно време био смештен Окружни комитет

Партијска организација (у већ наведеном саставу) деловала је у селу до почетка непријатељске офанзиве марта 1941 године.

Најгешњу сарадњу и помоћ основној организацији КПЈ пружила је омладинска организација и њен актив СКОЈ. Активом СКОЈ руководио је Миодраг Милојковић — Жарко и његов утицај на скоро све омладинце у селу био је неумитан. Поред Миодрага Радовановића и Момчила Ивића који су били чланови СКОЈ од 1941 године, актив СКОЈ је проширио са Војиславом Рајићем, Миодрагом и Михајлом Јовановићем, Владаном Николићем, Иваном Стевићем и Витомиром Стевићем.

Скојевци и активни омладинци сачињавали су борбене групе. Таквом групом у Горњој мали руководио је члан КПЈ Миодраг

Радовановић, а стални чланови групе су били: Велимир Николић, Миодраг и Михајло Јовановић, Иван Стевић, Драгослав Антић, Будимир Васиљковић, Драгослав Милојковић и др. Руководилац борбене групе у Доњој мали био је Миодраг Милојковић — Жарки а чланови групе Момчило Илић, Новица Милојковић, Драга Миладиновић, Витомир Стевић и Властимир Милошевић.

Обуку са борбеним групама изводио је по налогу КПЈ друг Јелачић Стојичевић, који се поред тога истицао личном храброшћу и умешношћу при извођењу акција. У извођењу већих акција учествовало је људство обеју борбених група.

Путем борбених група вршила се фактички припрема и мобилизација људи за Одред. У акцијама се проверавала борбена способност и храброст чланова група. Четна руководства партизанског одреда за време боравка у селу повезивала су се са борбеним групама и уводила их у веће акције. С друге стране, сви чланови борбених група сматрали су се мобилисаним. Дању су радили своје редовне послове и живели потпуно легално у селу а ноћу су, према потреби, учествовали у различитим акцијама, као што су вршење диверзија на комуникацијама, преношење најразличитије опреме и ратног материјала за потребе одреда, одржавање бројних партијских и одредских веза у ближој и даљој околини.

Непријатељ је регистровао следече акције које је уствари извела борбена група из М. Црнића: „Ноћу између 23. и 24. октобра око 24 часа дошли су 7 наоружаних лица у постају Велико Црниће, разлупали су телефонски апарат, посекали неколико телефонских стубова и размонтирали скретницу. Одмах је упућено особље пожаревачких жлезница које је кварове довело у исправно стање и саобраћај нормално тече.

„Ноћу између 23. и 24. октобра на 5 км од Пожаревца ка Петровцу, непозната лица посекала су неколико телеграфско-телефонских стубова и све ТТ водове. Екипа је послата да изврши исправку“.

Сачуван је и један извештај који је борбена група из Малог Црнића упутила својој партијској организацији о својој акцији од 9. октобра 1942. године:

„Драги другови 9. о. м. борбена десетина бр. 1 извршила је акцију. Ноћу су покидане жице на прузи у дужини 200 метара, и нису били примећени. Ту радили 4 друга. Немци су због тога затворили 4 човека из броја 2 који су били на стражи а због тога

што нису обилазили реон. То вече нису били жандарми у патроли, јер су били у заседи у неком селу. Свуда се прича да су партизани секли жице. Немци су дошли да виде штету".

За време боравка партизанске јединице у селу чланови борбених група су на погодан начин вршили обезбеђење јединице, прикупљали обавештења о кретању непријатеља и бринули се о исхрани и смештају.

Иначе, партизанске јединице, најчешће Маврска партизанска чета са командиром Славком Поповићем и политичким комесаром Драгославом Марковићем — Рабом и Моравска чета под командом Милана Благојевића — Милашета, са политичким комесаром Симом Симићем¹⁶⁾ су са љубављу дочекивани и примани у Малом Црнићу. Четама је омогућаван одмор и сигурност, иако је у селу увек било доста непријатељских војника. Непријатељ је био потпуно необавештен о присуству партизанских јединица у селу.

Неколико стотина Немаца и „белогардејаца“ смештени су крајем пролећа у ману са стотинак припадника Српске државне страже Милана Недића.

Активност борбених група била је знатна у другој 1942. години и првој половини 1943. године, тачније до долета непријатеља. Оне су одиграле видну улогу, када су у заједници са деловима партизанских јединица, достављале наређења Штаба одреда општинским управама да напусте вршење дужности.

Од жена симпатизера и чланова КПЈ у лето 1942. године створен је одбор Антифашистичког фронта жена. Њиме је, уз помоћ Бранке Стојићевић, руководила Десанка Стевић — Ана, члан КПЈ. Чланови одбора били су Николија Милорадовић и Милева Станковић — Нана, чланови КПЈ, Смиљка Радовановић, Кристина Томић и Мила Милорадовић. У ману је постојао посебан актив жена.

Одбор АФЖ је обухватао својим деловањем велики број жена у селу, тако да су акције, које је одбор организовао за прикупљање веша, пластење разних одевних предмета за партизанае, биле веома успешне и масовне.

У јесен 1942. године створен је у селу Народноослободилачки одбор. У НОО су ушли Петар Николкић, земљорадник, Милосав Милорадовић и Иван Станисављевић, радници из ману. Нешто

16) Народни херој Југославије

касније у одбор су ушли Војислав Станисављевић, радник из млина, Божидар Јовановић — Луцин и Јелачић Стојинчевић, члан КПЈ.

Како је у децембру била донета одлука да се Окружни комитет КПЈ смести код Божидара Јовановића, то је он, ради веће безбедности, повучен из НОО. Овај НОО радио је под руководством чланова КПЈ и имао је углавном представнички и политички карактер.

УНИШТЕЊЕ ОКУПАТОРСКЕ ВЛАСТИ ПО СЕЛИМА И НАЛЕТ НЕПРИЈАТЕЉА

Цела 1942. година била је сушна, тако да је народу, уз пљачку окупатора, претила, нарочито у пролеће 1943. године велика глад. Да би се непријатељ омео у пљачки, по налогу Главног штаба и Окружног комитета КПЈ — Штаб одреда је издао наредбу свим општинским управама да у року од 10 дана престану са радом. Наредба је издата у јесен 1942. године. Њен текст гласи:

„Нашем народу прети страшна глад. Издајничка „влада“ Милана Недића, као највернији пас окупатора, опљачкала је пшеницу и предала окупатору, који су је извезли из наше земље.

Окружне, средње и општинске власти које извршавају наређење „влдаде“ Милана Недића, припремају пљачку кукуруза нашег народа. Као што је пшеница отишла у руке фашистичког окупатора, тако би и кукуруз отишао у њихове руке. Извезао би се из наше земље а народ би остао да умре од глади.

Све општинске управе треба да буду свесне опасности која прети нашем народу од пљачке кукуруза. Треба да буду свесне издајничке и најамничке улоге, коју би оне одиграле, ако би извршавале наређења слуга окупатора Милана Недића и његове „влдаде“.

Свесни опасности која прети нашем народу од глади

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О

да све општинске управе у року од 10 дана поднесу оставке. У противном случају сви они који не поднесу оставке биће сматрани издајницима народа и по заслуги кажњени.

Народноослободилачки
одбора округа
пожаревачког

ШТАБ

Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“¹⁷⁾

Спровођење наредбе у живот контролисале су јединице партизанског одреда. После кажњавања неколико истакнутих непријатеља који су се одупирали спровођењу наредбе у живот, почетком 1943. године, окупаторска власт је престала фактички да по-

17) (Документ се чува у архиви ЗРП нерегистрован)

стоји на целом подручју округа. Тиме је онемогућена свакодневна плачка за потребе окупаторских и квислиншких војних снага. Једина могућност за „снабдевање“ били су повремено изгледи ради плачке у села близу града. Ова акција била је веома популарна у народу и касније је омогућила да се лакше преброде тешке последице гладне године.

При спровођењу ове наредбе Стишка партизанска чета је грешком запалила општинску зграду у Малом Црнићу 14 јануара 1943. године и за то је оштро критикована од Штаба одреда. Требало је само спроводити одлуку Штаба о престанку рада општинске управе и спалити документацију која се односи на податке о обавезама према окупатору у храни за поједина домаћинства а никако не спаљивати зграде¹⁸⁾.

18) Непријатељски извештај о томе гласно је: „Дана 14. фебруара (1943) око 22 часа једна банда од 5 до 6 наоружаних партизана запалила је општинску зграду у Малом Црнићу, а око 1 час по подне иста банда запалила је и општинску зграду у Великом Црнићу“ (В. И. И. рег. бр. 23/3-2 К 22).

Али ова акција није била тако једноставна као што изгледа у овом непријатељском извештају. У селу Малом Црнићу постојала је жандармериска станица са приличном посадом. Међутим, она не само што није интервенисала, већ изгледа није ни знала да су партизани у селу. Како је текла та акција и шта је све том приликом уништено описује комесар чете Драгослав Марковић-Роба:

„14 фебруара запалена је општинска зграда са архивом и извештајем у Малом Црнићу. У селу је било 50 до 70 жандарма, који се нису учинили живи ни онда, када смо ради знака за повлачење испалили три патрона. Око села имала смо стражу од цивила те је, ради брзине извођена акција, морало да им се да знак за повлачење пуцањем.

У згради је било више од 5000 кгр. цемента организоване ТОТ (немачка радна служба. Организација за јавне радове-прим. ред.) за израду жичане жељезнице Костолац—Бор. (Ради се о изградњи стубова за доделовање, Прим. ред.) Сав овај цемент постао је неупотребљив. Запалено је у општини нешто коверата. Благајну нисмо отварали јер смо били обавештени да у њој има врло мало новца, то је због брзине акције, и због тога одлучили смо да не тражимо благајника. По селу излепшене плакате са нашим изразима и зборовима за рад општинарима под претњом стрељања. Чitava акција трајала је укупно 15—20 минута.

Ове наше акције имале су снажан одјек. Сви општинари су се усклебали. У селима где још нисмо извели акције општинари готово не долазе у (општину). Народ свуда одобрава ову акцију. У селу другој Борвангина (односи се на Трњане) оmlадинци би хтели сами да савде њихову „општину“.

Ова последња акција у Малом Црнићу има већи значај, јер показује већу дрскост и смелост наших другова, показује да жандармерија није у стању да држи под својом контролом чак ни ову општину, јер се и сама плаши, да није у стању да присили на послушност општинаре на таквом важном месту, а камоли широм терена. Ова акција, као и низ ранијих, показује како се све више руши и распада окупаторска власт. Ова акција позитивно дејствова и на наше борце, јер подиже борбеност и даје полета за смелије акције“ (Док. бр. 21 Зборник Т 1 К стр.).

Међутим, спаљивање општинских зграда које је провао она чета није од стране Штаба оцењена као потпуно правилно извођена операција. Штаб одреда због тога 15 фебруара упозорава руководиоце ове чете:

„Сазнајемо да сте у неким местима спалили општине (Смољинац, Мало Црниће). С тим одмах треба престати, јер се са тим стваром не постиже много. Непријатељ може узети било коју зграду за општину, ако важе кога да врши дужност. Ви имате строгу директиву да примените важеће мере према управима које нису поступиле по нашем Наредбуњу и то даље имате обавезу спровести пајефикације. Паљење општинских архива може се изнети као управно дело, после ликвидирања и распуштања општинских управа“ (ЗПН арх. бр. 4411).

У фебруару месецу 1943. године почиње мобилизација чла. нова борбених група за одред. Раније, у јануару, у Стишску партизанску чету добровољно је ступио скојевац Живота Стојановић. У фебруару, по одлуци партијске организације, у Одред су отишли следећи припадници борбених група: Миодраг Милојковић — Жарки, Иван Стевић, Божидар Милојковић и Војислав Рајић. На регрутацији је одбијен Будимир Васиљковић, због не развијености.

У то време долази и до преокрета у рату. Велике немачке снаге биле су уништене под Стаљинградом. Црвена армија је прешла у наступање. То је дало нове снаге покрету, али и донело решеност окупатора да што пре рашчисти са покретом от. пора у својој позадини и тако створи себи основу за нормално снабдевање.

За офанзиву против партизанских чета на територији пожаревачког округа биле су ангажоване следеће снаге: 734 немачки гренадирски пук, трећи пук руског добровољачког корпуса, чије су јединице биле распоређене у Пожаревцу и Петровцу; три батаљона II руског добровољачког пука, чије су снаге биле распоређене у Доњем Милаповцу, Бору, Неготину, Пожаревцу и Костолцу; IV пук српског добровољачког корпуса под командом Љотићевца Марисава Петровића и све јединице Српске државне страже. За офанзивом окупатора и његових слугу ишли су као стрвинари четници Драже Михајловића и уништавали све оне симпатизере НОП за које су сматрали да Немци и његове слуге не знају, да би терен у потпуности рашчистили за своје циљеве.

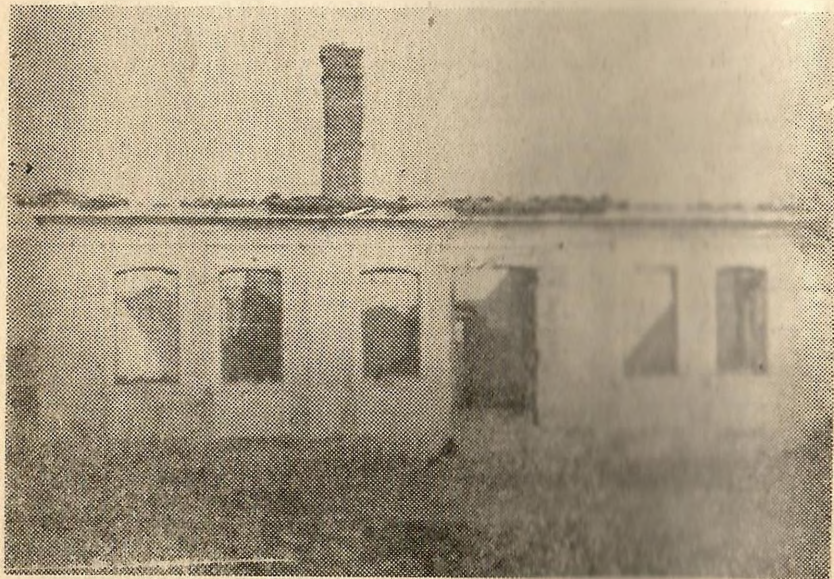
Упоредо са припремањем офанзиве непријатељ је приступио организовању обавештајне службе. У ову сврху ангажовани су Љотићевци, омладинци Живота Миљковић, Стојан Миленовић и Славко Стевић, чији је син стрељан 1941. године као пљачкаш. Обзиром на масовност народноослободилачког покрета није им било много тешко да утврде имена активиста који се истичу.

Снаге III батаљона IV добровољачког пука стигле су у Мало Црниће 21. марта 1943. године и одмах отпочеле са хапшењем. Многи активисти се нису на време склонили те је непријатељу омогућено да народноослободилачком покрету у селу зада јак ударац. У илегалство су прешли само Миодраг Радовановић, Бранка Стојићевић и Драга Стојановић.

Похапшено је око 60 лица. Јелачић и Станојла Стојићевић, Момчило Ивић, Милева Станковић, Живојин Стојићевић и Иван Стевић су страховито мучени. Показало се, да су за њих податке дали наведени Љотићевски обавештајци. Милеву Станковић је издао Гаврило Бурњ, деловођа из Великог Села, као своју везу у селу. Слабо држање пред непријатељем имали су Иван Стевић и Момчило Ивић. Остали чланови Партије и симпатизери су имали добро држање. Изузетно се добро и јуначки држао Милева Станковић, која је пред непријатељем остала нема до смрти, пуна презрења према њиховој издајничкој работи.

Нешто касније, 2. априла 1943. године непријатељски преки суд осудио је у Братинцу на смрт групу од 25 лица „забог стварања комунистичке организације, учествовања и помагања тих организација“... међу којима Станојла Стојићевића, Јелачића Стојићевића, Милеву Станковић, Ивана Стевића и Момчила Ивића.

Непријатељ је у то време спалио куће Драгољуба Стојановића, Смиљке Радовановић, Драге Рајића и Томе Ивића. То су биле куће партизана.

Запаљена кућа Драгољуба Стојановића

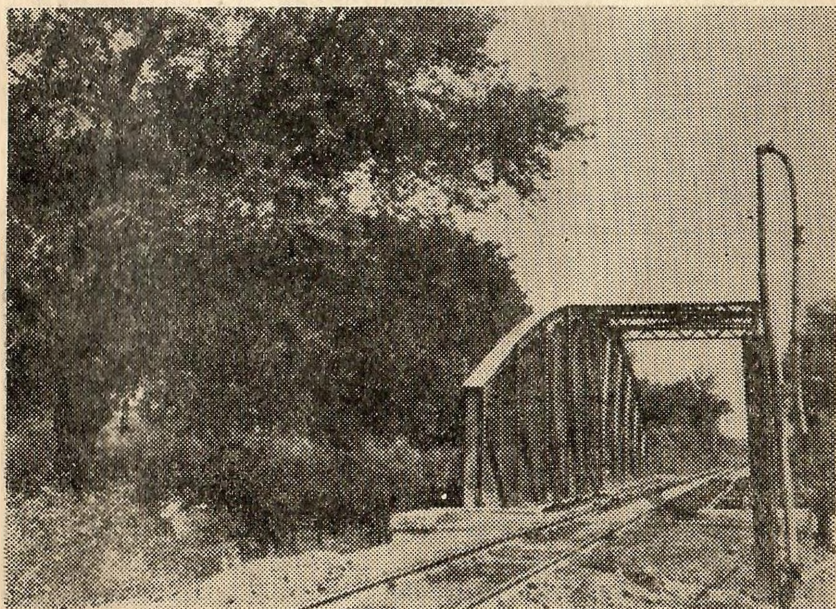
У исто време се предао Божидар Милојковић, који је после дошег држања, стрељан на Чачалици а Миодраг Милојковић — Жарки се на недовољно осветљен начин обрео у Немачкој и касније, на повратку у земљу је умро.

Непријатељ је у затвору у току маја стрељао и Драгољуба Стојановића. У исто време су стрељани у логору на Бањици Жи. војни Стојићевећ и Будимир Васиљковић. Крајем јуна исте године по провали некоег заробљеног партизана, ухапшене су и стрељане на Чачалици Смиљка и Милица Радовановић, велики помагачи народноослободилачког покрета. Њихова кућа је по другом пут спаљена до темеља.

Из страха пред непријатељем преко 20 оmlадинаца из села отишао је на рад у Костолац. Већина се вратила до јесени и многи су наставили са помагањем НОП.

БОРБА СЕ НАСТАВЉА

Ускоро по обављеном крвавом послу у Малом Црнићу, Љотићевске снаге су се повукле, остављајући у селу мање снаге. Њих су у августу 1943. године заменили Бугари, (око 50 војника) који су били задужени за чување објеката.

Пред железничких мостова Бугари су изградили бункере

Партијска руководство су настојала да се рад оживи и борба настави. Партија је имала упориште од 2 члана: Десанке Стевић и Николије Миловановић. Поред тога држана је веза са Миодрагом Тилодом, студентом из млина, који је у тим тешким тренуцима чинио драгоцене услуге покрету. Истовремено из КПЈ су искључени Витомир Стевић, због нејасног држања пред класним непријатељем и Миодраг Јовановић због неактивности.

Реонски комитет КПЈ сада су сачињавали нагнални партиски радници Будимир Стојадиновић Љути из Великог Села, Бранка Стојићевић, Драга Стојановић и Миодраг Радовановић из Малог Црнића. Бранка Стојићевић била је посебно задужена од ОК КПЈ за оживљавање партијског рада у Малом Црнићу.

Са стварањем организације, после ове офанзиве, ишло је тешко, јер људи су страховали од непријатеља али су и даље били спремни да покрету чине услуге. Постепено је оживљен рад међу женама и одбор жена је радио у саставу: Десанка Стевић, Љубина Петровић, Лепосава Живановић, Жинка Рајић, Љубина Милутиновић, Кристина Томић, Наталија Михајловић и Николија Миловановић. Деловао је и омладински актив од преосталих чланова који нису били на раду у Костолцу.

Нови удар дошао је крајем 1943. године. Овога пута са четничке стране. Они су у борби заробили једног партизана од кога су сазнали да су симпатизери и активисти НОП: Милансав, Стојан и Живадин Васиљевић, Стојан Борбенић, Драгутин Таџић, Бора Стевић, радник у млину, Десанка Стевић, Николија Миловановић и Велимир Митић. Сва ова лица била су похапшена и код Врбнице поклана.

Истовремено четници са великим снагама упадају у село и настоје да силом освоје овај терен, који је био на гласу као партизански.

У исто време у селу се налазила Млавацка партизанска чета са око 30 бораца. По одлуци Штаба одреда, са деловима Печке чете, дошао је и Миодраг Стојановић, посебно упутства о даљој делатности партизанских јединица. Тако се у време најтежих прогона, нашао у селу око 40 бораца. Они су добили задатак да се не откривају и не упуштају у борбу са надмоћнијим непријатељем, него да настоје свим средствима да сачувају живу силу за предузимање акција у повољнијим тренуцима.

У овим тешким и веома опасним часовима за покрет, људи из Малог Црнића показивали су велику оданост покрету, тако да

ни један партизан није откривен. Једном приликом, док су код Васиља Мишића боравили партизани, пред кућу су стигли четници. Хтели су да претресу кућу. Али сналажљиви домаћин Васиље Мишић истрчао је пред њих, изградио и постидео четничког поручника, који је предводио јединицу, како се усубује да тражи партизана у кући резервног мајора са Солуна. Четници су били одмах повучени а партизани избегли једну сигурну борбу за пробијање из обруча у којој би свакако било жртава. Било је бројних случајева и тешких ситуација у којима су партизани сачувани.

Овај већи број партизана задржао се само неколико дана у Малом Црнићу, а онда су делови чета отишли у разне правце по разним задацима. Једна група од десетак партизана остала је до краја јануара 1944. године а затим се повукла са овог терена.

И партијским радницима је исто тако пружена пуна подршка, чиме је омогућен каснији нов замах и успешна припрема нових снага за ослобођење. На овом месту треба истаћи пожртваност симпатизера покрета Војислава Славе Живковића, Кате Милошевић, Љубице Стојановић и других, који су не штедећи себе омогућили покрету да сачува снаге и касније настави успешну борбу.

Четници су продужили да уместо окупатора врше полицијску службу на терену очекујући истовремено да ће се пред самезницима они појавити као једина снага отпора која ће се морати прихватити, јер партизана, наводно, неће бити. Очекивали су да „дође време за борбу са окупатором“, а да у исто време задрже и сачувају позиције издајничкој буржоазији и после ослобођења. Међутим, у нашој земљи је било довољно створених снага да се овакви паклени планови омету.

ДОГАБАЈИ ПРЕД ОСЛОБОБЕЊЕ

Користећи застрашеност народа четници, уз помоћ Чедомира Вучковића, кафеције и Светислава Несторовића, насилно покушавају да наметну свој политички утицај. Ипак, упркос претњама расположење народа према народноослободилачком покрету није опадало. Симпатије и спремност народа да га помогне расле су из дана у дан, уколико је пропаст фашистичког окупатора била све читија и победа Народнаослободилачке војске Југославије и антихитлеровске коалиције у целини све ближа.

Када се у априлу 1944. године на овај терен вратила Бранка Стојићевић, наишла је на повољно тле за даљи развој организација на читавом подручју реонског комитета.

У Малом Црнићу је наишла на пуну подршку Миодрага Типола, Светолика Стокића, Андрије Рашета, Стојанке и Илије Рајковића. Љубомира Ивановића и других дугогодишњих симпатизера покрета. Убрзо су у селу створена упоришта за смештај илегалца који су упућивани на партијски рад у друге крајеве округа. Мало Црниће је убрзо постало једна од база ширења утицаја НОП.

У току лета 1944. године кандидовани су за чланове КПЈ Миодраг Типола, Драга и Живка Рајић. Формиран је и Месни народноослободилачки одбор у кога су ушли Миодраг Типола, Војислав Живковић, Драга Рајић и Живко Златковић. Одбор АФЖ су сачињавали: Љубина Петровић, Живка Рајић, Наталија Михајловић и Лепа Живановић. Велики број омладинаца ушао је у актив омладине. То су били Влада Петровић, Драгослав Златковић, Властимир Милошевић, Властимир Миловановић, Божидар Здравковић и други.

Овакав брзи развој организације довео је до тога да се убрзо формирају среска Партијска и Скојевска руководства и створе органи власти. У Малом Црнићу била је смештена техника Окружног комитета у којој је радио Ненад Николић. Она је издала први број листа „Слобода“, који је претходио „Речи народа“. Техника је била смештена у кући Љубине Милутиновић. Неколико састанака Окружног народноослободилачког одбора одржано је у близини Малог Црнића.

Догађаји су се развијали великом брзином. Почетком септембра 1944. године Црвена армија избија на Дунав а четници, да би спровели своју ранију замисао, проглашавају војну мобилизацију свих обвезника. Разоружавају деморалисане бугарске војнике и воде живу пропаганду за борбу против окупатора. Међутим, до те борбе с њихове стране не долази.

Са истока, из правца Мајданпека, јединице XIV корпуса Народноослободилачке војске под борбом потискују све окупаторске снаге па и четничке. С друге стране реорганизовани Пожаревачки партизански одред са неколико стотина бораца изводи акције срачунате на уношење расула и деморализацију у четничким редовима.

Одред улази 19. септембра у Мало Црниће и уништава четнике Чедомира Вучковића, Светислава Несторовића и издајника Милутина Стевића. Овај ударац, уз неколико удараца на бојном пољу, синхронизован са обилном пропагандом наших активиста мобилисаних код четника доводи до расула њихову акцију. Четничке јединице су се распале а четнички команданти и заштовци у друштву са Немцима и њиховим осталим слугама у паници су бежали на Запад.

Мало Црниће је ослобођено 14. октобра 1944. године. У ослобођењу места учествовале су јединице 25. српске дивизије ХИV корпуса Народноослободилачке војске и делови 113. дивизије, III украјинског фронта, којима је командовао маршал Совјетског савеза Толбухин. Ове јединице су из правца Божевца надирале преко села према Пожаревцу, обилно подржаване од моћне совјетске артиљерије. Испред њих кроз Пожаревац су се извлачиле Прва немачка брдска дивизија и други пук „Брандбург“, који су неколико дана касније уништени под Авалом.

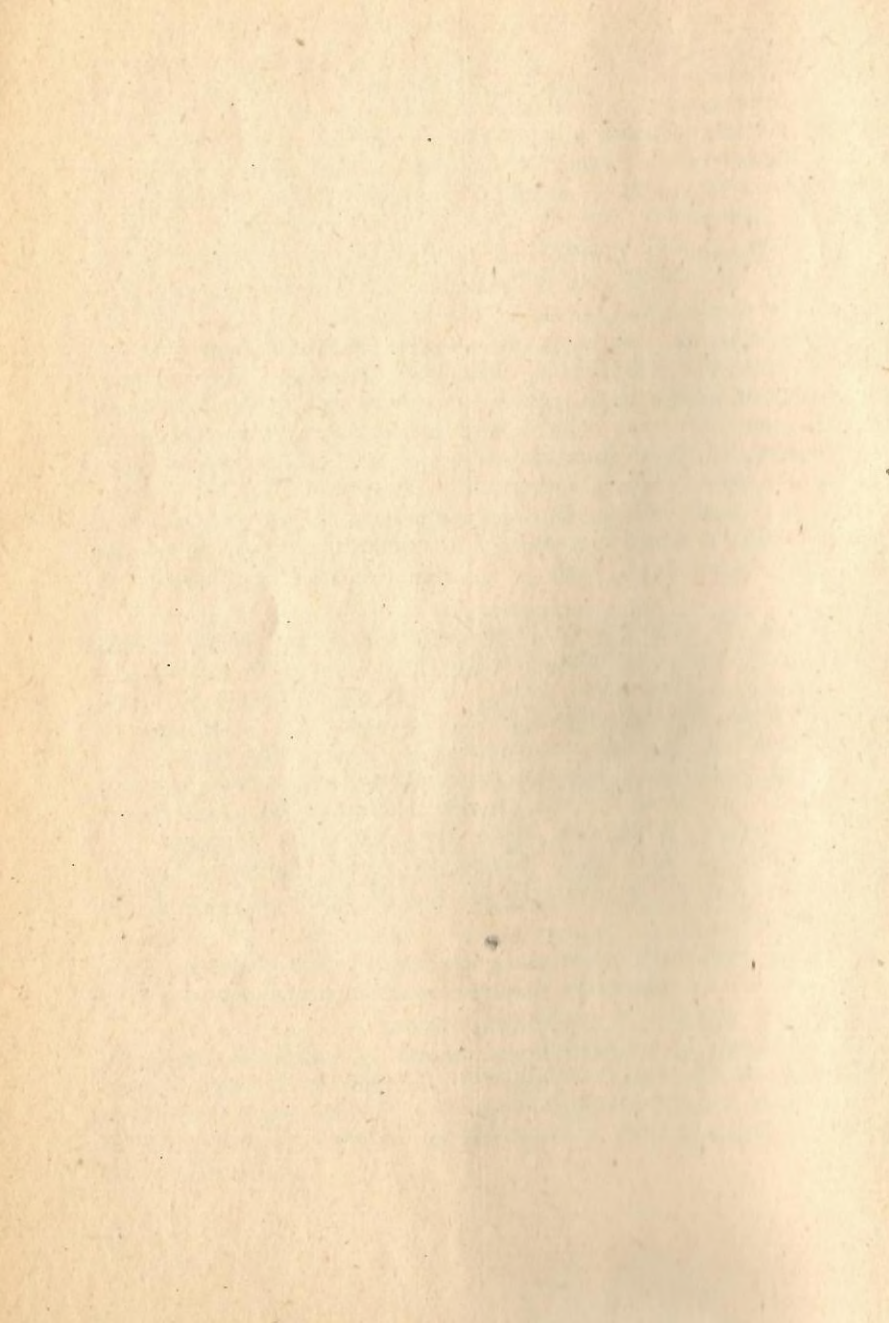
Иако је село било у зони операција ипак су са пуно радости дочекане наша и Совјетска армија и богато даровани ослободници. Село је ослобођено. Опет је почињао мирни рад и живот без страха.

Ускоро по ослобођењу неколико година је позвано под заставу да би узело учешћа у коначном ослобођењу земље. Одзив је био изнад очекивања, било је много добровољаца. Сви они су распоређени по јединицама 25. српске дивизије, у којима су изборили потпуно ослобођење земље у мају 1945. године.

У тим борбама за коначно ослобођење земље село је дало нове жртве. Изгинули су Властимир Миловановић, Александар Васић, Владислав Живковић, Властимир Николић, Мнодраг Васиљевић, Мнодраг Јовановић, Бранислав Рајић, Љубисав Митровић, Мнодраг Бурнић, Боривоје Живковић, Милутин Ивић и Будимир Пауновић.

Крајем лета 1945. вратили су се кућама демобилисани борци а почели су да пристижу и ешалони бивших ратних заробљеника. Село је улазило у нормалан живот.

Пред свима се налазио нови задатак — обнова и изградња земље, борба за изградњу социјализма и социјалистичких друштвених односа, за остварење оних идеала за које су дали жипоте најбољи и најдужевијни синови Малог Црнића и читаве наше земље.

ТРЕЋИ ДЕО

СПОМЕН КЊИГА

БОРЕБИ СЕ СВИМ СРЦЕМ И СНАГОМ ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ ЗЕМЉЕ
И СТВАРАЊЕ НОВЕ, СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ ПАЛИ
СУ СМРГУ ХЕРОЈА

СТАНКОВИЋ МИЛУТИН

— ЦОНИ, рођен 1914. године у Малом Црнићу. Родитељи су држали су дућан у селу и пред рат су били осиромашили. Основну школу завршио је у Малом Црнићу, прва два разреда гимназије у Пожаревцу а III и IV разред гимназије у Петровцу. По завршењу мале матури 1930. године одлази у Београд, где се запошљава код Владе Митића. После две године прелази за књижевског помоћника у радњу Јевте Павловића. За време рада у Београду укључио се у напредни раднички покрет и то врло активно. У Београду остаје до 1935. године, када је отпуштен с посла. После отпуштања, пошто је неколико месеци провео у селу код родитеља, налази посао у руднику Нересница, где бива изабран за представника радника. Ту је провео две године, па је прешао на рад у Трепчу, где је узео живог учеш-

ћа у једном штрајку радника. Често одлази у Београд и свраћа код Радмила Димитријевића, радника индустрије мотора, родом из Батуше. После избијања рата у априлу 1941. г. долази у Мало Црниће. Ту одмах ступа у додир са напредним људима у селу. Привремено налази запослење као општински писар у селу. Био је врло интеллигентан и имао богато борбено искуство из радничког покрета. Чим се Партија њему обратила, свим срцем је почео да ради на остварењу њених револуционарних задатака. Био је смео, продоран, неуморан. Као члан средског поверенства КПЈ одиграо је видну улогу мобилизатора напредних снага у овом крају. Уживао је велико поштовање комуниста и осталих грађана. За време док је село било на полуослободеној територији, вршио је успешно дужност руководиоца Месног народно-ослободилачког одбора. Ухваћен је приликом извршења задатака и стрељан код Батуше 2. новембра 1941. године. И стрељање је примио хладнокрвно и храбрио остале партизанине да јуначки умру за идеале за које су се борили, како долажује народним борцима. Његова смрт је била ненакнадив губитак за покрет у овом крају.

ЧОБОТАРЕВИЋ ДРАГИША, опанчарски радник, рођен је 1917. године у Малом Црнићу. Основну школу завршио је у Малом Црнићу а опанчарски занат у Пожаревцу. Тамо је дошао у додир са напредним покретом, постао члан Уједињених радничких синдиката и осећао се комунистом. Пошто је изучио занат, дошао је у село, где је радио и издржавао себе и мајку. По окупацији, од самог образовања актива старијих, узима активни учешће у његовом раду на извршењу постављених партијских задатака. Од августа 1941. године је члан КПЈ. По одлуци КПЈ одлази крајем августа 1941. године у Млаавски партизански одред и учествује у свим борбама против непријатеља. У последње време био је у VI чети Пожаревачког партизанског одреда. Није расветљено када је и како погинуо. Његова мајка Дана је била током читавог рата драгоцен сарадник партизана. Драгиша је био свестан борац за комунизам и часно је дао свој живот у нашој народној револуцији.

МИЛЕТИЋ МИХАЈЛО, студент права. Рођен је 1922. године у Жагубици. Отац Драгомир, службеник — пред рат управник млина у Малом Црнићу и политички демократски оријентисан. Михајло је гимназију завршио у Пожаревцу и уписао школске 1940/41 године Правни факултет у Београду. Још у пожаревачкој гимназији, обухваћен је напредним радничким покретом. 1938. године постаје члан СКОЈ и узима активност учешћа у раду напредних организација у пожаревачкој гимназији. И на факултету активно учествује у свим револуционарним акцијама напредне омладине. За време својих боравака у Малом Црнићу извршио је снажан утицај на раднике и омладинце из села, са којима је долазио у додир, да усвоје идеологију радничке класе. Код свих је био омиљен и цењен као необично добар друг. Члан КПЈ је постао априла 1941. године у пожаревачкој партијској организацији. После прогласа ЦК о дизању устанка, он по задатку Партије, почетком јула 1941. године, заједно са Јованом Шербаловићем и Драгославом Марковићем, студентима одлази у Петровац где ради на припреми људи за ступање у партизански одред у реону Петровац — Жагубица. Међутим, у Петровцу буде ускоро откривен, ухапшен и спроведен за Пожаревац. Тамо је у затвору био задржан 20 дана а онда условно пуштен. За место принудног боравка било му је одређено Мало Црниће, где је био под полицијском присмотром. Но ови услови не ометају га да активно ради по војној линији на припреми устанка у овом крају. По задатку Партије, заједно са Драгославом Марковићем непосредно и преко Интерселског комитета неуморно ради на прикупљању оружја, преосталог иза југословенске војске, организацији борбених група по селима и организовању борбених акција у овом крају. Крајем августа, по задатку КПЈ одлази у Млавски партизански одред који је био у формирању. Учествује у свим борбама тога Одредом посећује се свакодневно са проблемима јачања и учвршћења организације КПЈ у Одреду и јачању борбене способности јединице. После реорганизације Одредом, крајем октобра 1941. године он је у VII чети Пожаревачког партизанског одреда политички делегат вода. Учествује у свим борбама Пожаревачког партизанског одреда у току јесени и зиме 1941—42. године водећи свакодневне борбе са надмоћним непријатељем. У једном сукобу са непријатељем, гине 22 јануара 1942. године у Црљенцу. Тако је пре времена прекинут живот једног младог, одушевљеног и у борби прекаљеног револуционара.

МИТИЋ ВЛАСТИМИР — МИКА

ЧАБА, млински радник, рођен је 1912. године у Малом Црнићу, Потиче из врло сиромашне породице. Основну школу је завршио у Малом Црнићу а млински занат у млину Бајлони. У том млину је провео најдуже време а радио је по млиновима у Пожаревцу и Смедереву. Као млад радник симпатисао је напредни раднички покрет. У септембру 1941 године добровољно ступа у IV чету Пожаревачког партизанског одреда у коме је политички комесар био Драгослав Марковић —

Рођа са којим је од раније одржавао везе. У борби се истакао као храбар борац и добар друг, те је примљен за члана КПЈ. Као борац издржао је сву тежину зиме и непријатељске офанзиве, налазећи се у свакодневним борбама са непријатељем. У фебруару 1942. године његова чета, у којој је постао заменик командира, откривена је од непријатеља и скоро цела уништена у селу Луцици код Пожаревца. Борећи се до последњег даха храбро је пао народни борац Мика Чаба, 14. фебруара 1942. године.

ПЕТРОВИЋ БОРИВОЈЕ, столарски радник, рођен је 1913. године у Малом Црнићу, Потиче из сиромашне породице. Основну школу је завршио у Малом Црнићу, а занат изучио код Бајлонија у млину. Као радник радио је у Београду, Петровцу и у селу код Јохана Херта. Док је био у Београду био је члан Уједињених радничких синдиката и осећао се комунистом. Одржавао је тесне везе са активима и у Одред добровољно ступио почетком октобра 1941. године. Био је борац II чете Пожаревачког партизанског од-

реда и учествовао је у свим акцијама у току зиме 1941—1942. године. У јануару месецу 1942. године свратио је кући на одмор и преобуку. У току боравка био је откривен од Јохана Херта, који га је уз помоћ Немаца заробио. Стрљан је на Бањици 3. фебруара 1942. године.

ПАУНОВИЋ ВЛАСТИМИР, кочијаш у млину Бајлони. Рођен је 1923 године. Потиче из врло сиромашне породице. Основну школу је завршио у Малом Црнићу. Чим је поодрастао да може зарађивати, ступио је на рад код Бајлонија под надницу а касније је постао кочијаш код исте фирме. У партизане је ступио почетком октобра 1941. године. Као борац учествовао је у свим борбама одреда у току зиме 1941—1942. године. Почетком фебруара свратио је кући на одмор и преобуку, али је био откривен од немачког шпијуна Јохана Херта и заробљен од Немаца. Као заробљени партизан отеран је у логор. Отада нема о њему никаквих вести, па се претпоставља да је погинуо.

вен од Херта и заробљен од Немаца. Отеран је у логор за Немачку и отада нема трага о њему. Претпоставља се да је погинуо.

КОСТИЋ ВЛАДИМИР — Дилс, коларски радник у млину код Бајлонија. Рођен је 1924. године у Малом Црнићу, где је завршио основну школу. Потиче из сиромашне радничке породице. Коларски занат је изучио код Бајлонија у млину. Још као врло млад радник упознао се са напредним радничким покретом преко студената Михајла Милетића и Драгослава Марковића. Осећао је велику жеђ за знањем и много је читао и настојао да се што боље марксистички образује. У активу узима живог учешћа од његовог формирања а члан је КПЈ од августа 1941. године. Био је јако ревностан при извршењу партијских задатака и одличан друг. После погибије Милутина Станковића — Џонија, био је секретар основне организације КПЈ. Као члан борбених група учествовао је у више акција. Ухапшен је у фебруару 1942. године, по-

ПЕРИЋ МИОДРАГ — Сенаторов, кочијаш у млину. Рођен је 1923. године у Малом Црнићу, где је завршио и основну школу. Потиче из јако сиромашне породице. Чим је одрастао ступио је на рад код фирме Бајлони као кочијаш. Дружио се са напредним омладинцима у селу. Почетком септембра ступио је добровољно у партизане. Као борац учествовао је у свим акцијама и борбама Одред у току зиме 1941—1942. године. У друштву са Властимиром Пауновићем је свратио до куће на одмор, али је откри-

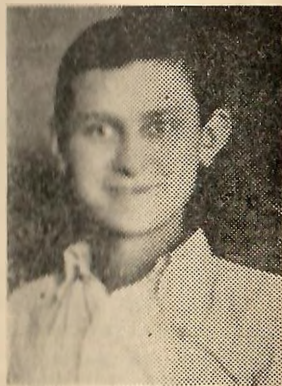
што је било откривено да је учествовао у акцији писања парола у селу. Пред непријатељем је имао одлично држање тако да је партијска организација после његовог пада била способна да настави са радом. Отеран је у логор у Норвешку, где је касније стрељан, 10. августа 1942. године.

ЦВЕЈИГ ЉУБИВОЈЕ, млинарски радник код Бајлонија. Рођен је 1921. године у Малом Црнићу, где је завршио основну школу. Потиче из породице средњег имовног стања. Млинарски занат је завршио у млину Бајлони. У додир са напредним радничким покретом је дошао преко напредних студената Михајла Милетића и Драгослава Марковића. Активно ради на припремању устанка од првих дана окупације. Члан СКОЈ је постао у августу а члан КПЈ у новембру 1941. године. Као члан ударних гру-

па учествовао је у више акција. Био је нераздвојни друг Владимира Костића. Заједно са њим учествовао је у писању парола по селу у фебруару 1942. године и био откривен Немцима. У затвору је имао добро држање пред класним непријатељем. Тамо му се губи сваки траг. Вероватно је убијен.

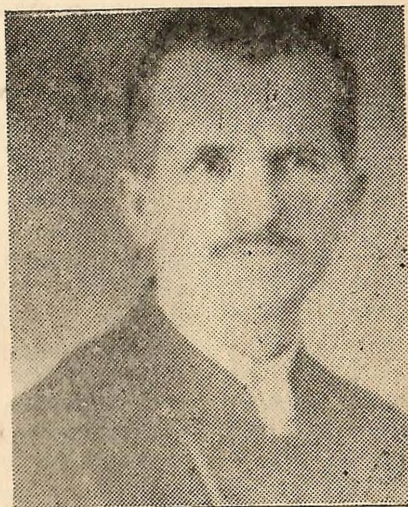
СТОЈАДИНОВИЋ ЖИВОТА, земљорадник, рођен 1925. године у Малом Црнићу у кући средњег имовног стања. Основну школу је завршио у Малом Црнићу. Потом је радио пољопривредне радове на свом имању. Одмах по окупацији је пришао напредном покрету. Члан СКОЈ је постао новембра 1942. године, пошто се постао својим пожртвованим радом у ударној групи и храброшћу при извођењу акција. Јануара 1943. године добровољно је ступио у Стишку партизанску чету Пожаревачког партизанског одреда. Погинуо је код Сиракова 17. фебруара 1943. године у борби против далеко надмоћнијих Немаца.

ПАВЛОВИЋ МИХАЈЛО, стражар код фирме Бајлони. Рођен је 1890. године у Бошњаку. Потиче из врло сиромашне радничке породице. У Мало Црниће је на раду у млину од 1926. године. Са припадницима НОП и партизанима сарађивао од 1941. године. У својој стражарској кућици је скривао партизана и повезивао их са месном организацијом. Једно време, 1942. године, скривао је и Драгослава Марковића — Рођу. Његова кућа у селу је исто тако радо примала партизана. Тајно је 2. јануара 1942. године, ухапшен и мучен, па бачен у Млаву. Тело му је пронађено тек после 2 месеца. Према томе што нико од оних са којима је сарађивао није ни узнемираван, закључује се да је имао одлично држање пред класним непријатељем и да никога није одао.

СТОЈИЋЕВИЋ СТАНОЈ-

ЛО, земљорадник и пчелар, рођен 1879. године у Малом Црнићу, где је завршио основну школу. Његов отац Милош је један од првих социјалиста у овом крају. Он је био пре првог светског рата члан Српске социјалдемократске партије и на изборима 1920. године кандидат на окружној листи Комунистичке партије која је била добила право на слање једног посланика у Скупштину. На изборима од 1920. године он је на листи Комунистичке партије Југославије која је исто тако према изборним резултатима добила право на једног посланика. На изборима од 1927. г. он је кандидат на листи Радничкосељачке републичке партије, коју је образовала КПЈ. Као истакнути комуниста у периоду између два светска рата више пута је хапшен и малтретиран од органа буржоаске власти. Био је један од покретача задругарства у овом крају. Једно време је био члан Управног одбора Главног савеза српских земљорадничких задруга. Као делегат Југославије био је на Конгресу сељачке интернационале у Бечу 1931. год., после чега је провео годину дана у Петроварадинској тврђави.

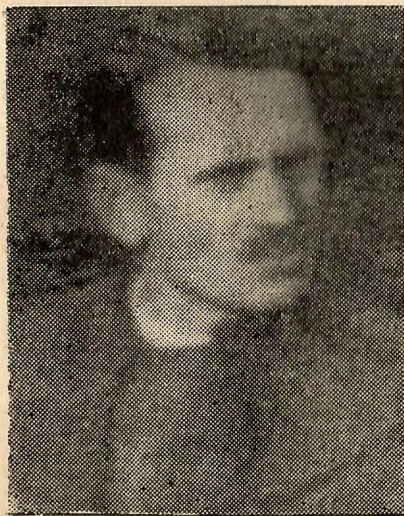
Приликом избора заступао је политику КПЈ. Међутим, он је био комуниста старог кова и није се могао после реорганизације КПЈ 1937. године укључити у организован револуционарни рад. Покрету је давао моралну и материјалну помоћ, али се лично није јаче ангажовао. Био је свима на удару као истакнут комуниста од раније и често је у току рата малтретиран и тучен. У марту 1943. године је без стварних доказа о сарадњи са НОП ухапшени и стрељан 2. априла 1943. године у Братинцу од Љотићевског преког суда. Имао је храбро и достојанствено држање, као што му је доликовало.

СТОЈИЋЕВИЋ ЈЕЛАЧИЋ, земљорадник, рођен 1903. године у Малом Црнићу, у имућној али комунистички оријентисаној кући. Завршио је пољопривредну школу. Био је начитан, поштен, уважаван и вољен као добар друг. Био је у задружном покрету и увек у вези преко оца Станојла са Партијом. После окупације почиње да сарађује са активистима, али нису одмах коришћене његове могућности и утицај у служби народноослободилачком покрету. Пошто је од раније био познат као комуниста, од четника је био батинан, али сва малтретирања нису га поколебала и он је наставио са великом активношћу. После занета велике провере његове оданости и спретности да активно стави све снаге у службу НОП у децембру 1942. године бива примљен за члана КПЈ, изабран је за члана Месног народноослободилачког одбора и предложен за члана Среског одбора. Био је војни инструктор члановима борбених група и оспособљавао их за извођење разних борбених задатака. За њега није постојао задатак које није био спреман да изврши. Његов лични утицај био је врло јак и на људе у близини и даљој околини. Ухапшен је од Љотићевана у марту 1943. године и после великих мучења осуђен је од Љотићевачког преког суда и стрељан 2. априла 1943. године у Братинцу. Био је то велики губитак за народноослободилачки покрет у овом крају.

СТАНКОВИЋ МИЛЕВА — НАНА, домаћица, рођена је 1883. године у Жабару, срез рачански. Била је удата за Божицара Стан.

ковића, дућанију. Потиче из сиромашне сељачке породице. Пре рата је живела у Малом Црнићу и помагала у радњи свога мужа. Са напредним радничким покретом упознала се преко свог сипа Џонија и помагала га је од првих дана 1941. године. Када је Џони погинуо она није хтела да се повуче, него је наставила са радом на помагању НОП. У својој колиби, где су свраћали партизани и илегални партијски радници, старала се да увек буде нешто што би им олакшало мукотрпни живот. Било је тамо покривача, нацепканих дрва, понека свећа и др. Водила је бригу о овој колиби са великом, материнском пажњом. Ценећи њену спремност да се бори за остварење задатака КПЈ она је без кандидатуре у августу 1942. године примљена за члана КПЈ. Због повољног положаја њиховог дућана, у који се без икакве сумње могло свраћати у свако доба, он је постао главно место где су доношени различити извештаји и материјали НОП. Она је свој задатак самопрегорно и са успехом обављала. Провалом у марту 1943. године пала је у руке непријатељу, али се достојанствено држала и није упркос великом мучењу одала. Стрељана је у Братинцу 2. априла 1943. године.

СТОЈАНОВИЋ ДРАГОЉУБ,
 земљорадник, рођен 1888. године у Малом Црнићу. Средњег имовног стања. Носилац је Албанске споменице. После Првог светског рата постаје комуниста и много чита. Одличан је пољопривредник. Заједно са Станојлом Стојићевим један је од покретача заједничког друштва у селу. Гласао је за комунистичке кандидате 1920 и 1927. године а касније се држао директива Комунистичке партије. Дружио се са напредним људима у селу и околини и уживао углед поштеног човека и доброг селекционара у пољопривредној про

изводњи. Често је био малтретиран од органа буржоаских власти, због своје политичке припадности. Када је избио рат помагао је НОП, али се лично није безрезервно ангажовао. Али његова кућа у целини се свим силама ангажовала за победу ствари Комунистичке партије и он је бодрио да се у борби истраје до победе или смрти. Све богатство куће стављао је у службу покрета. Сви одрасли чланови породице били су у активној борби: зет Живојин, син Миодраг, ћерке Драга и Бранка као чланови Партије. Ухапшен је 21. марта 1943. године, кућа му спаљена до темеља а он стрељан на Чачалици 6. маја 1943. године. Имао је достојанствено држање и био свестан своје жртве.

СТОЈИЋЕВИЋ ЖИВОЈИН, трговачки помоћник, рођен 1902. године у Малом Црнићу. Основну школу завршио је у Малом Црнићу а трговачку школу и трговачки занат у Пожаревцу. Потиче из умуне породице. Од младости је демократски настројен, али се као напредан човек пред рат приближава комунистима и постаје један од најактивнијих људи у струковном савезу у Пожаревцу, који је радио по директивама КПЈ. Као војник бивше југословенске војске био је заробљен од Немаца, но он успева

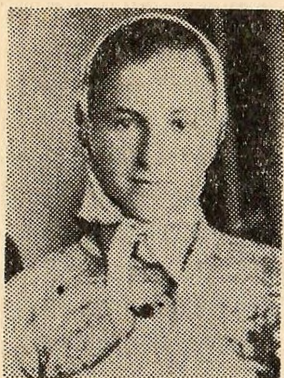
да побегне из заробљеништва и да се стави на расположење покрету. По започињању партијске акције ангажован је као курир партизанског одреда. Као такав на превару је у јуну 1942. године заробљен од четника и предат Немцима. Одатле бива пуштен на јако јемство својих рођака. По повратку кући одмах му се поверава рад партијске технике за умножавање магеријала. Као курир и члан борбених група истакао се храброшћу. Члан КПЈ је од 1941. године. Ухапшен је од Љотићеваца 23. марта 1943. године и страховито мучен а потом, као стари познаник полиције, спроведен у логор на Бањицу где је 25. маја 1943. године стрељан.

ВАСИЉКОВИЋ БУДИМИР, земљорадник, рођен 1926. године у Малом Црнићу у сиромашној циганској породици. Радио је од раног детињства на тешким и грубим пословима код сељака и у млину Бајлони. Симпатише народноослободилачки покрет од 1941. године, али као врло млад могао је да се више ангажује тек у 1942. години када постаје члан СКОЈ. Учествује у акцијама борбених група и делује врло смело и одлучно. Жарко је желео да оде у партизане али је због младости и неразвијености био одбијен од партизанске регрутне комисије у фебруару 1943. године. Ухапшен је 21. марта 1943. године и спроведен у Гестапо где је 25. маја 1943. године стрељан на Бањици. Имао је добро држање и никога није одао.

РАДОВАНОВИЋ СМИЉКА, домаћица, рођена 1898. године у Малом Црнићу. Потиче из породице средњег имовног стања. Народноослободилачки покрет помаже активно од 1941. године уз свога сина Миодрага Радовановића, који је био прво члан СКОЈ а затим, од августа 1942. године, члан КПЈ. Она се осећала партизанским човеком и све своје силе, и личне и материјалне, стављала на располагање потребама борбе. Била је одличан активиста међу женама и залагала се активно да акције међу женама буду што

боље. Како јој је кућа била на погодном месту, то је била често свратиште илегалних партијских радника и партизанских чета. Она их је са љубављу увек сачекивала и настојала да им пружи што бољу негу и олакша им мукотрпан живот. Ухапшена је 23. марта 1943. године, када јој је син Миодраг био прешао у илегалство, али је убрзо, у Братинцу, пуштена. Поново је ухапшена у мају 1943. године по провали једног заробљеног партизана. Са ћерком Милицом, после мучења у Гестапоу, где је имала храбро држање, стрељана је на Чачалици 29. јуна 1943. године. Кућа јој је до темеља уништена.

РАДОВАНОВИЋ МИЛИЦА, рођена 1926. године у Калишту. Потиче из породице средњег имовног стања. Била је то млада и вредна девојка. НОП је упознала преко брата Миодрага и његових другова и жарко је желела његову победу. Са осталим сеоским девојкама плела је чарапе и бринула се да партизани у њиховој кући буду што безбеднији и боље сачекани. Како су код њихове куће често свраћали партијске радници, то је она често била врло поверљив и сигуран курир. У мају 1943. године ухапшена је заједно са

мајком по провали једног заробљеног партизана, и после мучења у Гестапоу, стрељана је на Чачалици 29. јуна 1943. године.

СТЕВИЋ БОРИВОЈЕ, машинбраварски радник у млину Све време је радио као радник у млину. У народноослободилачки покрет се укључио 1942. године, преко своје жене Десанке Стевић, која је постала члан КПЈ исте године. Чинио је мање услуге. Када су му жену ухапсили четници по једној провали, почетком јануара 1944. године, он је отишао да интервенише да би је пустили, али су четници и њега заклали код Врбнице 2. јануара 1944. године.

СТЕВИЋ ДЕСАНКА, домаћица, рођена 1905. године у Батуши. Потиче из сиромашне сељачке породице. Са НОП се повезала почетком 1942. године а члан КПЈ је постала августа 1942. године. Она је била веома добар, поштован и продоран комуниста и постизала је видне резултате у раду са женама, те је руководила одбором АФЖ у селу. У живој активности прекида је хапшење од четника у почетку јануара 1944. године. После мучења од стране четника пред којима је имала херојско држање и никога под мукама није одала, заклана је код Врбнице 2. јануара 1944. године.

ВАСИЉЕВИЋ СТОЈАН, земљорадник, рођен 1896. године у Малом Црнићу. Био је врло сиромашан и издржавао се радом у млину, надничењем и наполицом. Био је задругар. Од почетка рата прима код себе партијске раднике и партизана. Издао је од свог рођака, заробљеног партизана, коме је, за време његовог боравка у селу, слободно причао о свом раду за НОП и који је све то одао, по заробљавању четницима. Четници су га ухапсили са братом Милисавом и сином Живадином и после мучења заклали код Врбнице 2. јануара 1944. године.

ВАСИЉЕВИЋ МИЛИСАВ, земљорадник, рођен 1903. године у Малом Црнићу, где је завршио основну школу. После тога је радио код своје куће пољопривредне послове или у млину. Симпатисао је борбу партизана од 1941. године. Као сарадник партизана откривен је од четника и после мучења, заклан код Врбнице 2. јануара 1944. године.

ВАСИЉЕВИЋ ЖИВАДИН, земљорадник, сиромашног имовног стања. Основну школу је завршио у Малом Црнићу. Радио је као надничар и радник на цakovима у млину Бајлони. Рођен је 1921. године у Малом Црнићу. У напредни покрет се укључио од 1941. године и имао сталну везу са покретом и чинио услуге а повремено ишао и у акције борбених група. Као са-

радник партизана откривен је од четника који су га ухалили и после мучења, заклали код Врбнице 2. јануара 1944. године.

ТАЦИЋ ДРАГУТИН, сиромашан земљорадник, рођен 1884. године у Малом Црнићу. До рата је био припадник четничке организације Косте Пећанца, имао је пушку и живео усамљено на свом салашу у Алути. Био је истински родољуб и јавно исказивао своје антинемачко расположење.

Приликом првог упада Недићеваца у село, 1941. године, он је био ухашен и присиљено мобилисан, јер се није одазвао позиву издајника Косте Пећанца и јер исказује непријатељско расположење према окупатору. Овде-ден је у Пожаревац и задржан у јединици до пролећа 1942. године, када је као старије годиште пуштен кући. Чим је дошао кући повезао се са НОП и изразио жељу да га свим силама помаже, али се испочетка није имало у њега поверења. Касније је он почео да прима партизанае, да им даје оружје и муницију, коју је на почетку рата склонио. За његову сарадњу са партизанима сазнали су четници, те су га ухалили и после страховитог мучења, наводно због тога што је погазио четничку заклетву и помагао партизанае — заклали код Врбнице 2. јануара 1944. године.

БОРБЕВИЋ СТОЈАН, млинарски радник, рођен 1890. године у Малом Црнићу. Од како је стасао, радио је у млину код Бајлонија на различитим по-словима. Од 1941 године симпатизира партизанае и указује им гостопримство. У дотицају са људима био је познат као одани партизански човек. Ухашен је од четника и после достојанственог држања и отпора, заклан код Врбнице 2. јануара 1944 године.

МИТИЋ ВЕЛИМИР, сиромашни земљорадник, рођен је 1887. године у Малом Црнићу. До 1933 године радио је као баштован код Бајлонија а касније радио је под наполицу или наднично. Иако је био врло сиромашан био је јако цењен и угледан као поштен човек. Са НОП се повезао од 1941. године, када је његов син Мика Чаћа ступио у партизане, али и пре рата је симпатисао комунисте. До смрти је био члан Месног народноослободилачког одбора и као такав активно радио на прикупљању хране и одеће за партизане, бринуо се о њиховом смештају итд. У сваком тренутку био је драгоцени сарадник. Пао је четницима у руке. После страховитог мучења, којом приликом није ништа признао о свом раду, заклан је у Врбници 2. јануара 1944 године.

МИЛОВАНОВИЋ НИКОЛИЈА, сиромашни пољопривредни радник, рођена је 1900. године у Батуши. Рано је остала удовица и, да би издржавала троје нејаке деце, била је свакодневни налнчар код богатијих сељака. Њена ужа родбина у Батуши активно је учествовала у организовању устанка и имала је итицаја и на њено држање. Почетком 1942. године укључује се активно у борбу за бољи живот а захваљујући запаженој активности у августу 1942. године примљена је за члана КПЈ. Своје партијске задатке озбиљно је примала и извршавала их са светом пажњом и одговорношћу. Имала је великог утицаја и због њене дубоке сланости покрету, која је избијала на видело из сваког њеног чина и акције. Четници су је ухапсили у ноћи пред Нову годину. Приком стрељања она је непријатеље назвала отворено издајницама и проданим душама и рекла да ће одговорати пред народом за своја недела. На то су је четници заклали 1. јануара 1944. године на путу између Батуше и Калишта.

МИЛОВАНОВИЋ ВЛАСТИМИР, опанчарски радник, рођен 1925. године у Малом Црнићу. Николијин је син. По завршеној основној школи, у Пожаревцу је изучио опанчарски занат а потом је радио у Пожаревцу, Божевцу и Црљенцу. Он рано постаје курир а 1943. године члан СКОЈ. Када су му четници почетком

1944. године заклали мајку, он је са несмањеном снагом наставио са активношћу у оmlадинској организацији. У септембру 1944. године добровољно је ступио у Пожаревачки партизански одред и учествовао у више борби које је одред водио. Био је на борбеном положају у Кучеву, када су Немци 10. октобра 1944. године са великим снагама од 3 моторизоване дивизије ударили на Кучево. У тој неравној борби, борећи се до задњег даха, он је погинуо.

ЈОВАНОВИЋ МИОДРАГ, земљорадник, рођен 1926 године у Малом Црнићу. Потиче из сиромашне земљорадничке породице, која се издржавала махом радом у млину. Са НОП је сарађивао од 1942. године и његова кућа је примала партизане. Пре ослобођење ступио је у НОП и са својом јединицом, 2. четом, III батаљона 9. бригаде 23. српске дивизије борио се за ослобођење земље. Погинуо је у стрељачком строју код Подоришта у близини Брчког у Босни од Немаца и усташа 5. јануара 1945. године.

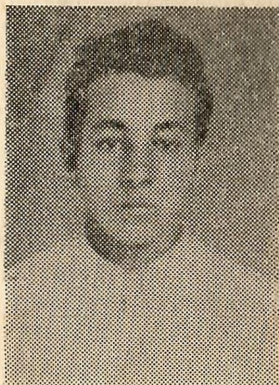
ИВИЋ МИЛУТИН, ћурчијски радник, рођен 1922. године у Малом Црнићу. Потиче из сиромашне породице чувара јаза код маина Бајлони. Сарађивао је са НОП од 1944. године и покрет је помагао у новцу. Преко брата који је био у четницима, обавештавао партизане о скровиштима четничког оружја и муниције, коју су партизани заплењивали. Добровољно је ступио у НОП. Учествовао је у даљим борбама за ослобођење земље. Био је борац 9. бригаде 23. српске дивизије. Заробљен је 15. јануара 1945. године у борби у Босни и отада о њему нема трага. Претпоставља се да је погинуо.

ВАСИЉЕВИЋ МИОДРАГ, радник, рођен 1926 године у Малом Црнићу. Родитељи су му били сиромашни и издржавали су се радом код Бајлонија. И он је такође радио код Бајлонија. Октобра месеца 1944. године мобилисан је у НОВ. Био је борац 2. чете, III батаљона 9. бригаде 23. српске дивизије. Заробљен је од четника 10. јануара 1945. године код села Подоришта, код Брчког у Босни и вероватно стрељан.

ЖИВКОВИЋ ВЛАДИМИР, земљорадник, рођен 1926 године у Малом Црнићу. Средњег имовног стања. Радио је до мобилисања код своје куће. Октобра 1944. године мобилисан је у НОВ. Као отресит борац био је курир I чете III батаљона 9. бригаде 23. српске дивизије. Погинуо је у борби против четника 15. јануара 1945. године у првом стрељачком строју код Поребрице у близини Брчког, у Босни.

НИКОЛИЋ ВЛАСТИМИР, рођен 1921. године у Малом Црнићу. По занимању је био радник. Октобра 1944. године мобилисан је у НОВ. Био је аутоматичар 1 чете III батаљона, 9. бригаде, 23. српске дивизије. Погинуо је у борби са Немцима 9. марта 1945. године, код Доње Сребрнице у Босни.

ПАУНОВИЋ БУДИМИР, радник, рођен 1921. године. Основну школу завршио је у Малом Црнићу а потом радио у Бајлонијевом млину на цаковима. У НОВ је мобилисан октобра 1944. године. Био је распоређен у неку јединицу као допуна. Заробљен је од непријатеља и стрељан 25. марта 1945. године код Сарајева.

МИТРОВИЋ ЉУБОМИР, столар, рођен 1912. године у Малом Црнићу. Потиче из сиромашне радничке породице. Радио је код више приватних мајстора. Мобилисан је октобра 1944. године. Био је у инжењеријској бригади XIV Корпуса НОВ. Умро је од тифуса у Тузли 27. марта 1945. године.

БУРИЋ МИОДРАГ, скретничар, рођен 1922. године у Малом Црнићу. Потиче из сиромашне породице. Учио је обућарски занат за израду гумених опанака. Са партизанима сарађивао је 1944. године. Даје прилоге и муницију. Добровољно је ступио у НОВ 1944. године. Био је у штабу 14. корпуса — Инжењеријска бригада железничка чета. Погинуо је 15. априла 1945. године од бомбе код Грачанице у Босни.

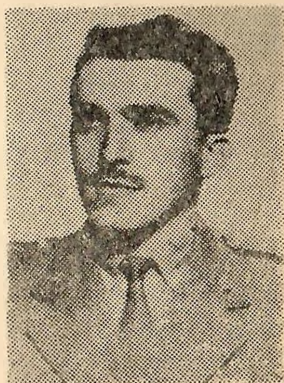
ЖИЕКОВИЋ БОРИВОЈЕ, земљорадник и опанчар. Рођен 1923. године у Малом Црнићу. Средњег је имовног стања. Опанчарски занат је учио у Божевцу и Пожаревцу а касније радио у селу. Мобилисан је октобра 1944. године. Био је борац IV батаљона, 14. бригаде, 23. српске дивизије. Заробљен је 26. априла 1945. године од четника и од тада му се губи траг, па се претпоставља да је погинуо.

РАЈИЋ БРАНИСЛАВ, земљорадник, рођен 1926. године. Потиче из сиромашне породице. Са НОП сарађује од 1943. године. Добровољно је ступио у партизане. Умро је од тифуса у Шапцу 14. маја 1945. године.

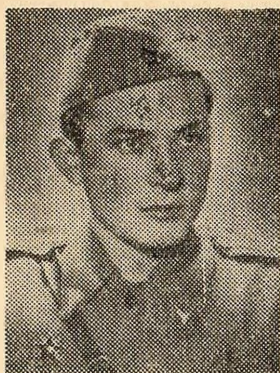
ВАСИЋ АЛЕКСАНДАР, радник, рођен 1921. године у Малом Црнићу у врло сиромашној породици. Од раног детињства ради код Бајлонија и богатих сељака да би обезбедио средства за живот. Симпатисао је НОП. У партизане је ступио добровољно и као борац 23. српске дивизије погинуо у борбама против Немаца код Зворника, у децембру 1944. године.

НОСИОЦИ СПОМЕНИЦЕ 1941.

РАДОВАНОВИЋ МИОДРАГ — ТУ. БИНАЦ, рођен је 1923. године у Калишту. Потиче из имућне сељачке породице. Члан СКОЈ је постао 1941. године, а члан Комунистичке партије Југославије постао је у лето 1942. године. Био је активиста НОП и члан борбених група а 1942. и 1943. године и руководио борбене групе која је извршила више организованих акција у околини села. Марта 1943. године прелази у илегалство. По преласку у илегалство једно време је радио као илегални партијски радник а у јесен 1943. године по налогу Партије ступио је у Пожаревачки партизански одред „Вељко Дугошевић“. Затим, у пролеће 1944. године у Космајски партизански одред. На терен Пожаревца долази у јесен 1944. године. После ослобођења ради у Југословенској народној армији на разним дужностима. Пензионисан је као мајор Југословенске народне армије 1963. године. Сада живи у Београду.

РАЈИЋ ВОЈИСЛАВ — ЈАБЛАН, земљорадник, рођен 1924. године у Малом Црнићу. Потиче из сиромашне сељачке породице. Изучио је коларски занат. Од почетка устанка је у активу омладине. Члан СКОЈ је од 1942. године а члан КПЈ је постао у лето 1944. године. Учествовао је у акцијама борбених група до свог ступања у Пожаревачки партизански одред „Вељко Дугошевић“ у фебруару 1943. године. Био је борац у Пожаревачком и Космајском партизанском одреду а у лето 1944. године радио је у Среском поверљивштву СКОЈ среза Пожаревац. Касније је био у Народној милицији а затим радио на разним пословима као радник. Пензионисан је 1963. године. Живи у Малом Црнићу.

СТОЈАНОВИЋ МИОДРАГ — КОЛЕ, рођен 1921. године у Малом Црнићу, син је Драгољуба Стојановића. Основну школу је учио у Малом Црнићу, гимназију у Пожаревцу а Правни факултет у Београду. Напредним радничким покретом је обухваћен 1938. године, члан СКОЈ је од 1940. године а члан КПЈ од 1941. год. Активно је радио на развијању омладинске организације и учествовао у акцијама борбених група. Фебруара 1942. године коначно прелази у илегалство и ради на разним партијским задацима.

Августа 1943. године одлази у Одред где је политички комесар Печке чете Пожаревачког партизанског одреда, заменик комесара батаљона у Космајском одреду, секретар СКОЈ и члан штаба у II шумадијској бригади. Августом 1944. године долази за секретара Окружног комитета СКОЈ за округ Ложајевац. Од 1945. до 1953. год. налази се на разним руководећим дужностима у Управи државне безбедности у Пожаревцу и Београду. Живи у Београду.

СТОЈАНОВИЋ ДРАГА — МАЛА, рођена је 1920. године у Малом Црнићу у сељачкој породици средњег имовног стања, која је симпатисала КПЈ. Основну школу је завршила у Малом Црнићу, у НОП је од 1941. године. Радила је као секретар актива женске омладине. Члан КПЈ је постала у фебруару 1942. године. Радила је највише на организовању и функционисању бројних веза НОП. У илегалство је прешла марта 1943. године и радила на одржавању веза и извршењу других партијских задатака. Године 1944. је члан Среског руководства СКОЈ за срез Пожаревац. После рата је члан Среског народноослободилачког одбора у Пожаревцу а од краја 1945. године ради у ресору унутрашњих послова у Пожаревцу и Београду. Пензионисана је 1962. године. Живи у Београду.

СТОЈИБЕВИЋ БРАНКА — ДОСА, рођена је 1913. године у Малом Црнићу. Основну школу је завршила у селу а два разреда гимназије у Пожаревцу. Изучила је кројачки занат. У покрету је од 1941. године и пружала му драгоцене обавештајне податке. Члан КПЈ је од краја 1941. године. Истакла је изврсне организационе способности и знатно допринела развоју НОП у свом крају. Била је секретар партијске организације у Малом Црнићу и члан реонског „Г“ комитета. Од марта 1943. године је у илегалству. По ослобођењу бирана је за члана Среског комитета у Жабару и Пожаревцу. Неколико пута је би-

рана за члана народног одбора и била председник организације АФЖ у округу Пожаревац. Због слабог здравља пензионисана је 1955. године. Живи у Пожаревцу.

ЛИТЕРАТУРА

Др. Д. Ј. Поповић: Белешке о Србији у XVI веку (Зборник: Шумадија у прошлости и садашњости, 1932).

Стеван Максимовић: Суђења у Кнежевини Србији пре писаних закона — из архиве пожаревачког магистрата, 1898 г.

Јелена Недељковић — Пипер: — Историја пожаревачког краја од 1815—1839), 1957.

Миленко Вукчевић: Карађорђе, 1912.

Милаш Ђ. Милићевић: Писмо унуци Миле Рашић, 1892.

Миодраг Пурковић: Пожаревац, 1934. г.

Триша Кацлеровић: Раднички покрет у Пожаревцу и срезу пожаревачком до I светског рата, 1956. г.

Др. Божа Николајевић: Под Немцима, 1923.

Градимиr Вуловић: Путовођа кроз Пожаревац и срез 1939 г.

Пожаревачки алманах: 1957 г.

Бождар Димитријевић — Козица: Моји ратни другови, 1962. г.

Мома Марковић: Ратна писма, 1961 г.

Александар Марковић и Никола Сикимић: Слике и факта — Документи о развоју народноослободилачке борбе и радничког покрета у пожаревачком срезу (дело у рукопису).

Раденко Мандић: Завршне операције за ослобођење Источне Србије 1944. године (Браничево, 1964).

Изјаве савременика, 1955 г. — материјали који су се односили на Мало Црниће а које су у ЦК СКС дали активни учесници у НОБ пожаревачког краја.

Консултовани су активни учесници у народноослободилачком рату Бранка Стојићевић, Миодраг Радовановић, а нарочито Драга Стојановић, Војислав Рајић, Живко Златковић и други.

Податке о настанку насеља, политичким приликама, ранијим ратовима, политичким и другим приликама у селу прикупљени су, поред навода, од Милорада Стојановића, Александра Ивића, Стевана Миленковића, Светомира Миладиновића, Гвоздена Стевића, Војислава Обрадовића, Љубомира Ивановића и других.

Податке о задругарству прикупио је Драгослав Стојићевић.

Овим се захваљујем посебно свима који су ми омогућили сарадњу.

АУТОР

С А Д Р Ж А Ј

Први део

Положај — — — — — — — — — —	7
Подаци о имену и настанку — — — — — — — — — —	8
Порекло становништва — — — — — — — — — —	10
Млин и село — — — — — — — — — —	12
Утицаји политичких странака до I светског рата — — — — —	14
Ратови 1912—1918 године — — — — — — — — — —	16
Политичке партије између два рата — — — — — — — — — —	20
Улога задруге и других организација — — — — — — — — — —	24

Други део

Априлски рат 1941 године — — — — — — — — — —	29
Први дани окупације — — — — — — — — — —	30
Акције и стварање партијске организације — — — — — — — — — —	33
Партизани у селу — — — — — — — — — —	35
Прва непријатељска офанзива — — — — — — — — — —	40
Обнављање организације у 1942 години — — — — — — — — — —	42
Уништење окупаторске власти по селима и налет непријатеља	49
Борба се наставља — — — — — — — — — —	53
Догађаји пред ослобођење — — — — — — — — — —	55

Трећи део

Сломен књига — — — — — — — — — —	61
Носиоци споменице 1941 године — — — — — — — — — —	79
Литература — — — — — — — — — —	82

4389
886-94

821.163.41-94

МИОДРАГ
СТОЈАНОВИЋ
КОЛЕ

МАЛО ЦРНИЋЕ

БЕЛИ МАИН У ДОЛИНИ

1966.

ПОЖАРЕВАЦ

Издање: „БРАНИЧЕВО“